Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

RASMUS

S Y B E R G

PETERSEN

fortæller.....

- Fra Guldalderens fyenske Herregaarde -

Transskriberet af Steffen Hove og udgivet af Peter Bonnevie

- med bistand af Else Pais -

Eget Forlag.

(ISBN 87-988511-0-1)

København 2001

RASMUS

S Y B E R G

PETERSEN

fortæller.....

- Fra Guldalderens fyenske Herregaarde -

Transskriberet af Steffen Hove og udgivet af Peter Bonnevie

- med bistand af Else Pais -

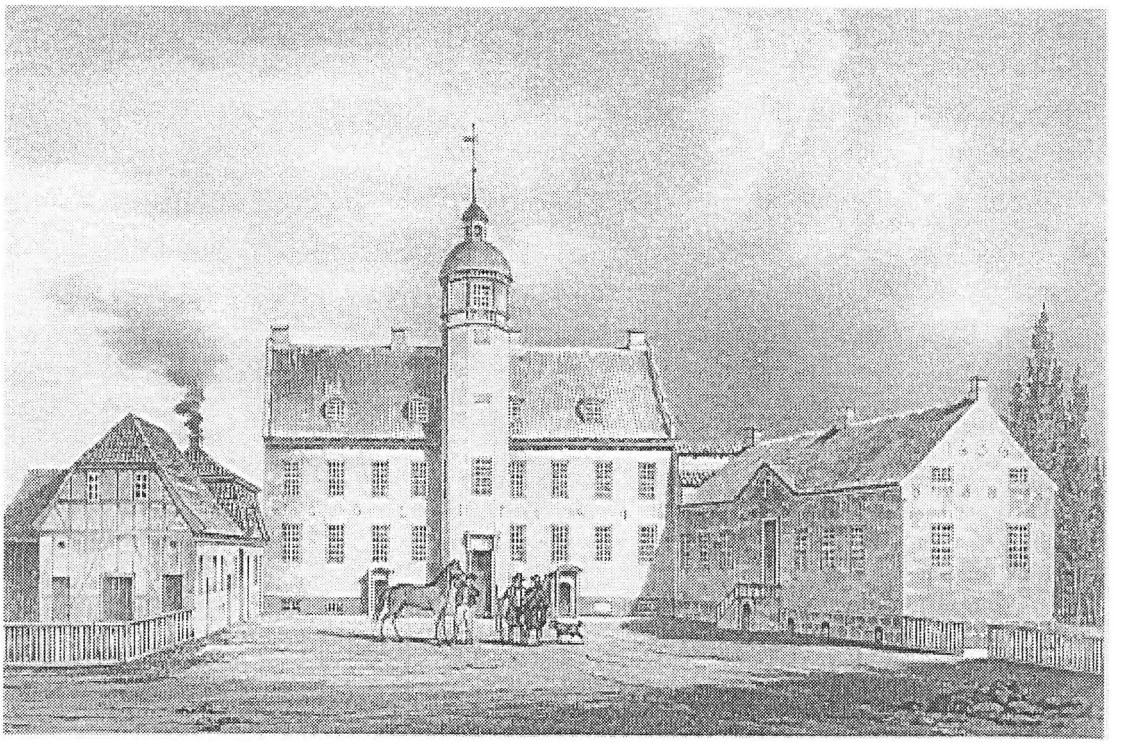

Eget Forlag

(ISBN 87-988511-0-1)

København 2001

Copyright 2001

Published by:

Peter Bonnevie
135 A, Gothersgade
DK-1123 Copenhagen K
Denmark

Phone: (+45) 33 93 50 51 (No fax)

Postal Account: BG Bank
Copenhagen 1199-0007079540.

C o v e r: Ulriksholm (Prospecter af danske Herregaarde 1851)

Printed in Denmark, A.D. 2001
ISBN 87-988511-0-1.

RASMUS

S Y B E R G

PETERSEN

fortæller.....

- Fra Guldalderens fyenske Herregaarde -

Transskriberet af Steffen Hove og udgivet af Peter Bonnevie

- med bistand af Else Pais -

Eget Forlag

(ISBN 87-988511-0-1)

København 2001

Gammel dansk Mønt, Maal og Vægt:

1 Skilling = 2 Øre pr. 1. Jan. 1875 (1/16 af en Mark).
1 Mark = 33 Øre pr. 1. Jan. 1875 (1/6 af en 1 Rigsbankdaler).
1 Rigs(bank)daler = 2 danske Kroner pr. 1. Jan. 1875.
(1 Rigsbankdaler = det halve af en Speciedaler 1813).
1 Pot = 0,966120 Liter. -
1 Pund = et halvt Kilogram. 1907 (1916).
1 Kvint = 5 Gram pr. 1907 (= 1/100 Pund).
1 Lod = 15,6 Gram (= 1/32 Pund).
1 Favn Brænde = 72 Kubikfod = 2,226 Kubikmeter. - 1 Tønde = 1,391212 Hektoliter.
1 Tønde Korn = 176 Potter. - 1 Skæppe Korn = 17,39 Liter.
1 Tønde Smør = 4 Fjerdinger = 8 Ottinger = 224 Pund = 112 Kilogram.
1 Otting = 14 Kilogram. - 1 Fjerding Smør = 2 Ottinger = 28 Kilogram.
1 Tønde flydende Vare = 136 Potter. - 1 Tønde Tjære = 120 Potter.
1 Tønde Sild = 112 Potter.
1 Fad = 4 Oksehoveder á 6 Anker á 40 Potter. - Altsaa næsten 960 Liter.
1 Kande = 2 Potter á 4 Pægle. - Altsaa 2 Liter. 1 Pægl = en Kvartliter.
1 Gros = 12 Dusin á 12 Stykker = 144 Stykker. - 1 Tyl(v)t = 12 Stykker.
1 Ol = 4 Snese á 20 Stykker = 80 Stykker.- 1 Skok = 3 Snese á 20 Stykker = 60 Stykker.
1 dansk Mil = 7,25 Kilometer.
1 Alen = 0,66 Meter.

På eget forlag er udkommet:

1. "Prinsessen, ja! - men uden det halve kongerige.... Postmester i Svendborg Heinrich Fr. v. Syberg og nogle af hans aner og efterkommere". (Kilder: bl.a. boghandler i Odense Steffen Hove, fhv. dommer i Løgumkloster I. C. T. Engelstoft og fhv. dommer i Århus C. E. Bonnevie). - København AD 2000 (ISBN 87-987708-0-2).

2. "Fra Farum og Vallekilde. Af Dagbøger fra Sognepræst H. Bonnevie og Hustru Jonna, født de Svanenskiold". (1823-64). Transskriberet af Carl Erik Bonnevie. - 2. revid. udgave. København 2001. Textbind alene (ISBN 87-987708-4-5). Notebind alene (ISBN 87-987708-5-3). Komplet udgave (ISBN 87-987708-6-1).

3. "Politiske Erindringer fra Peter Bonnevie. Et fem-år i dansk politik: 1960-65. (Et bidrag til Liberal Debats historie). Nedfældet i Ribe, år 1966". - København 2000 (ISBN 87-987708-9-6).

4. "Personlige Erindringer fra Peter Bonnevie". - København 2000 (Ej i handelen).

5. "Jomfru Petersens Kogebog. Fra Guldalderens fyenske Herregaarde". Transskriberet og udgivet af Peter Bonnevie. - København 2001 (ISBN 87-987708-8-8).

6. "Rasmus Syberg Petersen fortæller.... Fra Guldalderens fyenske Herregaarde". Transskriberet af Steffen Hove og udgivet af Peter Bonnevie. - København 2001 (ISBN 87-988511-0-1).

Indholdsfortegnelse

	Pagina
Forblad	3
Gammel dansk mønt, mål og vægt	4
Indholdsfortegnelse	5
Rasmus Syberg Petersen (stående) og Chr. S. P. (1836-1920)	6
Udgivers forord	7
Jægermesterinde Ernestine Petersen, født Syberg (1807-1887)	8
Indledning	9
Søskende: Theodor S.P. (1830-1885, USA) foroven samt Rasmus S.P. (til højre.) og Fr. ("Fritz") S.P. (1847-1929)	11
Caroline Amalie ("Lili") gift Bonnevie (1836-1914)	12
Pauline ("Polly") gift Hansen (1840-1941)	13
Hohensyburg (Sigiburgum) i Nordrhein-Westphalen	14
Breve 1917-18 fra Rasmus Syberg Petersen	15

Udgivers forord

Min oldemor, Lili Bonnevies næstældste storebror, Rasmus Syberg Petersen (1833-1924), var landmand på Fyen, født på Ulriksholm i Kølstrup sogn, nær Kerteminde. Under 1.verdenskrig (1914-18) berettede han i breve til sin gamle ven, forpagter Helvius Abel på Glorup, om bl.a. tiden omkring den danske guldalders afslutning.

Om de familiemæssige relationer på fædrene side henvises til J.V. Langkilde: "Stamtavle over Familien Langkilde" (Kh. 1946), på mødrene side til Peter Bonnevie: "Prinsessen.....Postmester i Svendborg Heinrich Fr. v. Syberg" (Kh. 2000), og for oldemors vedkommende svigerfamilien: Georg og Erik Bonnevie: "Familien Bonnevie i Danmark 1719-1962", 5.udgave (Randers 1963), samt Peter Bonnevie: "Fra Farum og Vallekilde" 1823-64, 2. rev. udgave (Kh. 2001).

Udgiveren takker brevskriverens oldebarn, boghandler i Odense Steffen Hove for tilladelse til at disponere over brevenes indhold.
Et uddrag af disse er af Steffen Hove offentliggjort i "Fynske Årbøger 1973". Uddraget har inspireret udgiver til at offentliggøre brevene i deres helhed, da de ikke blot har personalhistorisk interesse, men bidrager til at belyse levevilkårene på Fyen og hele levemåden dengang i Danmark.

U d g i v e r e n

Indledning

Om b r e v s k r i v e r e n kan oplyses følgende:
Rasmus Syberg Petersen blev født på herregården Ulriksholm i Kølstrup sogn på Fyen i 1833 som nr. 5 af en børneflok på 12, hvoraf de 2 første og den næstyngste dog døde som små, medens altså ialt 9 overlevede barndommen.
Fra Steffen Hoves uddrag i "Fyenske Årbøger 1973" citeres videre:
"Faderen var jægermester Rasmus Petersen, der ejede Ulriksholm i årene 1826-55. Farfaderen hed også Rasmus Petersen og var ejer af Biskopstorp i Skellerup sogn, og hans far igen var Peter Hansen af Rolfstedgård. Navnet Syberg fik han fra moderen, Ernestine Josephine Frederikke Syberg, som var yngste datter af postmester i Svendborg Johan Heinrich Friedrich Carl Casper Reinholdt Syberg, fra hvem alle Syberg'erne i Danmark nedstammer.
Også Rasmus Syberg Petersen blev landmand, men der var for mange søskende til, at han kunne få sit eget gods, så han blev forpagter, og skønt han sikkert var både en dygtig og flittig landmand, blev han ikke velhavende af det, for tiderne var ugunstige. Han første forpagtning var Hannesborg i Flødstrup sogn, hvis ejer, Michael Lollesgaard, var død i 1849, kun 45 år gammel. Jeg kender ikke tidspunktet for denne forpagtning, men i hvert fald blev han i 1858 gift med den ældste datter, Anna Frederikke Lollesgaard (1837-1909). Siden var han i 15 år forpagter af Søbysøgård ved Nr. Søby, og endelig af Brockdorff på Hindsholm fra 1877-94. Så turde han ikke mere, for det økonomiske udbytte var vist nærmest negativt. Han flyttede til København og var i en del år inspektør ved Frederiksberg hospital. Til sidst levede han mange år som pensionist, idet han først døde i 1924 i sit 91. år." Hertil kan føjes, at faderen, jægermester Petersen, ligesom den senere kong Fr. d. 7., var medlem af det nordiske oldskriftselskab og i øvrigt også af frimurerlogen i Odense. Jfr. H. H. Jacobsen: "Kronprins og Guvernør" (Næsby 1998) og de nedenfor aftrykte breve om besøgene på Ulriksholm.

Om hovedgården U l r i k s h o l m kan anføres følgende:
Den odenseanske familie Akeleie' s hovedgård Skinnerup i Kølstrup sogn ved sydspidsen af Kjertinge fjord nær Kerteminde blev i 1616 overdraget Chr. d. 4., som henlagde yderligere 46 bøndergårde dertil og opførte Ulriksholm i årene 1636-46 til sin søn med Vibeke Kruse, gen.løjtn. Ulrik Chr. Gyldenløve (1630-58).
Efter dennes bratte, men tapre død under Københavns belejring 1658-59 overgik Ulriksholm på et tidspunkt til regeringsråd fra Glückstadt Nic. Brüggemann. Derfra til oberst von Kempen i Wismar. Stedsønnen, ob.løjtn. Godske Hans von Brüggemann (død 1737), hvis datter Cathrine giftede sig med major Ulrik Fr. v. Heinen. Dattersønnen, Poul Rosenørn, bortsolgte inspireret af den franske revolution 1789 i 1798 "det hele gods" til gårdmændene. Derefter afhændede han Ulriksholm

1826 til proprietær, jægermester Erasmus Høy Petersen "den yngre", som solgte det 1855 til gengæld for skødet på Carlsminde i Søllerød i Nordsjælland, som den første selvejer af denne ejendom, som før ham var kongeligt fæstegods.
Ulriksholm havde da (iflg. Trap Danmark 2.udg. 1873, bd. 4, s. 88) 30 1/4 tdr. hartkorn ager og eng, ca. 1 td. skovskyld, 260 tdr. land ager, 96 tdr. land skov (bl.a. Ulriksholm dyrehave) og 6 tdr. hartkorn værd af fæstegods.

Om t i d e n s baggrund kan følgende anføres:
I de enkelte bestanddele af det danske monarki (dvs. kongerigerne Danmark og Norge, hertugdømmerne Slesvig (Sønderjylland), Holsten, Lauenburg m.v. samt kolonier verden over) som andetsteds i Europa fremvoksede i tiden efter år 1800 en nationalisme, som senere gav sig udslag i mange krige.
Efter tabet 1807 til Stor-Britannien af den danske flåde med hele dens mandskab, ca. 1.500 mand til "prisonen" - efter det britiske 3-døgns terrorbombardement med raketter af uskyldige, civile københavnere - og efter tabet af Norge 1814 var Danmark uden selv at vide det reduceret til en lille magt, demonstreret bl.a. under Krimkrigen 1853-56, hvor Danmark ikke længere magtede at spærre stræderne og dermed opretholde ro og orden i Østersøregionen.
Alligevel lykkedes den den danske nationalliberale regering - ved sin folkeretsstridige adfærd efter de tysknationale slesvig-holstenske nationalisters oprør 1848-50 og Londonaftalerne 1851-52 samt den deraf flydende Tronfølgelov af 1853 (Chr. d. 9.) - at fremprovokere et væbnet opgør med de tyske magter, som i 1864 resulterede i tabet af hertugdømmerne Slesvig (Sønderjylland), Holsten og Lauenburg. Altså landet mellem Kongeå ved Kolding og Elben ved Hamburg.
Tabet medførte, at tusinder af sønderjyder måtte kæmpe som værnepligtige på tysk side i både den fransk-tyske krig 1870-71 og i den "store krig" 1914-18 med store personelle tab til følge. Det er dette, brevskriveren refererer til. Først i 1920 kom det nordligste af Sønderjylland tilbage til Danmarks Rige. Briterne tilbød i 1945 det sydligste til Danmark. Tilbudet blev afslået.
Brevene er søgt ordnet i kronologisk rækkefølge.

U d g i v e r e n.

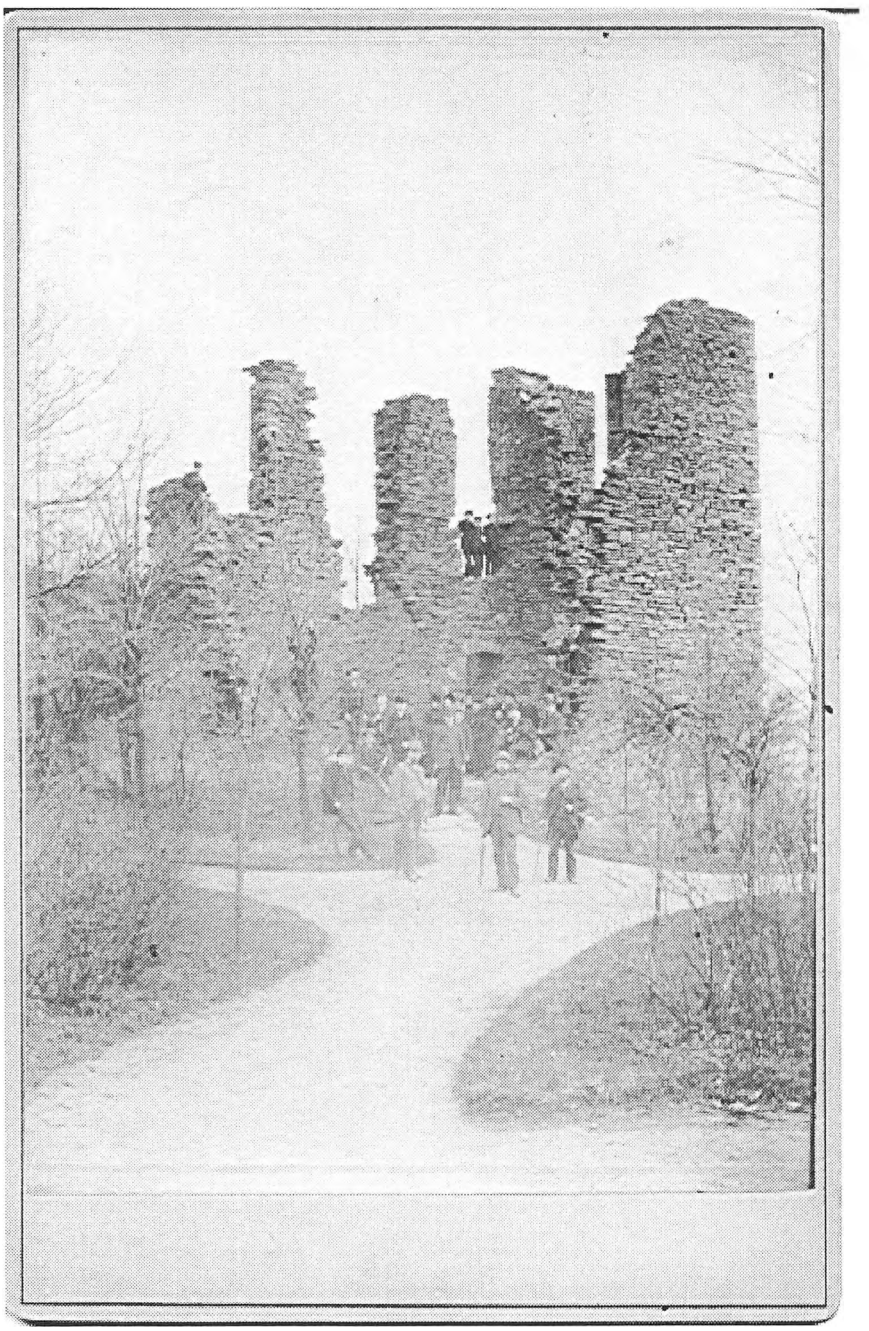

Rasmus Syberg Petersen skrev i 1917-18 følgende beretning i nogle breve.

Ja, det var jo fru Berg, der fortalte, at De lå på en kuranstalt, men da jeg ikke kan høre uden halvparten af, hvad folk fortæller mig, og jeg i det hele ikke kunne sætte Deres navn i forbindelse med et moderne sygehjem, så slog jeg det hele hen som en historie, der var beregnet på mere naive mennesker. Lysten til at høre fra og om Dem havde jeg længe haft, og derfor skrev jeg. Men sandhed var det jo så endda! Og jeg vil håbe, kære Abel, at det hele må drive over igen. Varmen har jo været drøj, og i det hele skal hovedet jo rumme ganske andre tal end dem vi regnede med i min tid, så jeg kan så godt forstå, at man kan blive overlæsset. Fred får De imidlertid ikke, måske et helt år. Der kan ikke blive fred, før den ene part ligger på jorden, og den dag må komme, da hele Skandinavien må træde til for at tvinge Tyskland i knæ. Priserne på smør og sæd falder altså ikke. Af den årsag behøver De ikke at holde op, men mon Deres svaghed ikke kan tages som en mindelse om, at De skal holde op, mens legen er god, og at De og Deres hustru nu skal tage nogle fridage. Der er jo ganske bestemt ikke nogen regel for, hvor længe De og jeg skal leve, men at det er mod slutningen er dog ganske klart! Alle mennesker behøver jo ikke at tænke som jeg, men ser det dog så særlig godt ud, at man en dag vælter om i plovfuren, træt og foraset? – Hvem er den fynske forpagter (i Berlingske), der til august vil afstå 7¾ år, og som beder liebhaverne medbringe 200.000 kr.?

Og så kommer jeg til at tænke på, at da vi havde krig her i landet i 3 år – jeg var 15 år i 1848 – mærkede vi i grunden mindre til krigen end nu, da de slås så langt, langt borte. Selvfølgelig var der sorg og savn, men hverken af mad eller klæder. Kul kendte man ikke så stort til og slet ikke til kakkelovnsbrug, og foderstoffer var et ukendt begreb, og langt, langt mindre 'maximalpriser'!

Værnepligt havde man heller ikke til et begynde med, og da den kom måtte man stille for sig. Den dannede klasse var altså til dels fritaget for ængstelser, når det nu ikke netop var en officersfamilie. 1848 fik vi våbenstilstand i september og i 1849 i august, og begge år hjemsendtes næsten hele armeen, i 1850 endog til lige hen i maj-juni, da man så i en varmebølge vandrede over til Isted Hede. Vinteren 48 lå husarerne på Ulriksholm og omegn, og i våbenhvilen 49-50 havde vi et batteri. Men alt dette var kun en adspredelse; der blev lidt selskabelighed ud af det, hvad ellers ikke var så almindeligt i de tider. Det var den gang da 'fruerne' begyndte at fremstå ude på landet. Før den tid faldt det ikke et menneske ind at bruge denne benævnelse, når manden ikke havde en titel. En virkelig frue efter den tids begreber 'madammede' sine nabokoner uden at blinke, og døtrene måtte nøjes med 'jomfru'. Jeg kan endnu erindre, at når man en enkelt gang hørte, at en landsbymadam blev tiltalt med frue, f.eks. af den indkvarterede løjtnant, så brast man i latter, NB – når man var nået ud på gangen. – Først 1850-51 blev armeen liggende ovre ved Slien og døjede sikkert en del i denne fugtige egn. Men da soldaterne så kom hjem i marts-april 1851, så dansede vi af glæde såvel på herregården som i landsbyerne, men der var selvfølgelig også dem, der måtte nøjes med at sidde med hånden for ansigtet for at kvæle deres gråd i det ensomme hjem.

Jeg mindes fra 1850, da jeg en kort tid var på Østergårds godskontor. Fæstegodset blev den gang solgt, men godsforvalter Rohde var tillige lægdsforstander som alle andre godsforvaltere, og jeg blev derfor nu og da sendt ud for at indkalde en soldat. Jeg mindes en dag, at jeg kom med ordre til en indsidder, der netop sad ved middagsbordet med kone og børn. Da jeg leverede ham passet, rejste han sig straks og anbragte skeen bag vindueshaspen, mens konen forlod stuen for at skjule sin sindsbevægelse. Og selv følte jeg mig tilmode som et menneske uden følelse, der kom for at bringe sorg i et fattigt hjem. Ja, det var jo en himmelråbende uret den gang, at værnepligten hvilede ene på bondestanden, men grunden var også den, at hverken Frederik den 6. eller Christian den 8. ønskede de mange urolige hoveder i hæren. Kun Tyskland forstod allerede den gang sine ting; allerede før

Napoleonstiden var der almindelig værnepligt der. Da krigen brød ud i 1848 kunne vi lige stille 12.000 mand. Resten blev langt senere stillet på benene.

Og så kornpriserne man havde i disse 3 krigsår: 1848 var kapitelstaksten for rug, byg og havre 6.38, 6.50 og 4.46, i 1849 5.54, 5.56 og 4.20 og i 1850 7.96, 6.14 og 4.80, ansat i kroner og ører. Og jeg kan mindes, at min far i de år købte en kørehest på 4 år til den svimlende sum af 160 kroner. Den gang flød det ikke med gullasch!!!

Jeg kan ikke selv forstå, at jeg nu er et af de få mennesker, der har oplevet denne periode med krig og frihedsbevægelser, men således er det jo dog, og når jeg nu hører fortælle om 'ånden fra 48', så må jeg ofte tænke: 'Jamen det er mig der har oplevet den'! Ånden fra 48 var selvfølgelig høj, men kun for en kort tid. Der meldte sig såmænd snart både lunkenhed, utilfredshed og skrål om forræderi. En rus bliver jo heldigvis snart udsovet! – Jeg ved ikke om det kan tiltale Dem at læse alt dette, men da det er mig forment at føre en samtale, så adspreder det mig jo at skrive. Jeg ligger inde med en bunke viden fra før 48, og det kan nu og da tiltale mig at kramme ud med varerne.

Jeg kan endnu se en stor, velklædt kniplingskræmmer komme ind på gården, en mand der havde en stor gård derovre i 'Dansk Holsten', som man den gang kaldte det, en man der ejede store græsgange og en stor flok 'Merskumskræ'. Han så som regel ret storsnudet ud, og var det vel også, men dansk talte han. Så åbnede han sin kasse for at fremvise kniplingerne, men mente han at der ingen fare var, så lå der også i bunden lidt manufakturvarer, som han solgte til langt under prisen og med tab. Jeg kan mindes de dejligste røde lommetørklæder med Napoleon i røg og damp, og der var forklæder der sagde 'Spar 2' til dem der var at få hos jøden nede i Kerteminde. Mit barnesind oprørtes lige frem over at man nænnede at prutte med en så opofrende mand!

En anden dag kom der en skærslipperfamilie, mændene i høj hat og skjorteærmer, ja og store sølvringe i ørerne. Kvinderne vil jeg slet ikke tale om; det var rene skønheder med hele flokke af de dejligste sortøjede børn. En lille gris var der også med og så en stor hund med tungen ud af halsen. Flokken var gerne på 4-6 voksne personer, og dem stod man så og gloede på med lidt ængstelse og med et gran deltagelse. Det var jo mennesker der boede inde på de jyske heder, når de da ikke ligefrem kom fra Ungarn.

Men mest livede det jo op, når der kom et musikkorps på 8-10 personer. Man mente den gang, at det var tyske militærmusikere, der havde permission for at tjene en lille sommerløn på Dyrehavsbakken. Sikkert er det i alle tilfælde at det var fattige mennesker og særlig var deres fodtøj meget elendigt. Lønnen var en skilling og en forfriskning i folkestuen. Jeg kan endnu se når de gik ud af gården, at der altid var 1 eller 2 der hinkede langt bagefter, og at hele flokke gav et billede på den ynkeligste fattigdom. Det hele gik for resten mest ud over lænkehunden, der næsten var ved at kvæles af bare tjenstiver.

Det var den gang, kære Abel, jeg synes kun ikke det er så længe siden! Der er den gang, da jeg synes at jeg spiller komedie, når jeg agerer olding, - at jeg efteraber en eller anden gammel bedstefar eller original onkel, og at jeg i grunden er ret grøn endnu. Jeg fatter ikke at jeg i grunden har levet langt ud over tiden, og at endog går her på Frederiksberg som et minde fra fortiden, en mærkelighed som ungdommen har set på så længe de kan mindes.

Jeg og min bror[1] var for resten til middag hos forpagter Knipschildts i går. Han kom her for at fortælle mig om legatet og føjede så den venlighed til. Det hele var meget vellykket og uden andre gæster. Man så straks at her var velstand – også smag – og at det er folk der nu vil nyde nogle gode

[1] Christian eller snarere den yngste: Fritz. Forpagter K. boede i Kristianiagade 18, København Østerbro. - Udg. anm.

dage. Det var den 3die private indbydelse, jeg har taget imod i disse 23 år. Jeg ville nu ikke demonstrere, selv om jeg vidste at det kosted mig en nats ro. Og den pris måtte jeg så også betale. Værst er dog døvheden. Jeg kan ikke følge med!

Lad mig så en anden gang høre, hvorledes han går. Jeg kan slet ikke tænke mig, at en gammel gardist kan blive en skrøbelig mand.

Den hjerteligste hilsen til Dem, hustru og datter fra deres hengivne

R. Syberg Petersen

14.7.1917

Da jeg ikke i lange tider har hørt fra Dem eller om Dem, kære Abel, vil jeg søge at bringe mig i erindring ved at sende Dem nogle optegnelser om Frederik den 7. og 'Grevinden', der måske dog kan adsprede Dem at læse. Selv har jeg det uforandret og godt på nær hørelsen og de iskolde hænder og fødder. Jeg er kun normal på dette område, når jeg ligger i sengen med min dunk; end ikke en rask tur hen ad den solbelyste gade i pelshandsker og pelsstøvler kan fremkalde den fornødne varme i omtalte legemsdele. Både for at spare på lys og kakkelovn og i det hele for at blive varm over hele kroppen, går jeg i seng kl. 8–8½, og der bliver jeg så mine 10-11 timer, til sulten og længselen efter avisen driver mig ud af reden. 'Driver' gør den jo i grunden ikke, for uagtet mine 84 er og vedbliver jeg at være morgenmand, - jeg må op for at blive rask, siden jeg altid er syg den sidste halvdel af natten. Hvad jeg fejler kan jeg ikke forklare, men fra 1-2-3 er sengen mig en pinebænk. Jeg føler ligefrem en forvandling når jeg er påklædt, vasket og har slugt 2 store kopper tynd kaffe og 3 små stykker smørrebrød. Min madlyst er i det hele i aller bedste orden, jeg beklager mig kun over, at jeg ofte spiser meget for meget.

Og så krigen! Mit eneste håb er sult og oprør. Trommeild og flyvemaskiner har jeg aldeles ingen tillid til. Ja, hvor det dog er sørgeligt, alt dette. Jeg læste forgangen en samling breve fra nordslesvigere, og så løb der mig en varm strøm ned ad min kind. Jeg betragter meget af alt dette som en gengældelse for 64. Den gang turde Tyskland ikke stikke næsen ud i Østersøen, mens de nu behersker verdenshavet. I 1864 stod England, Frankrig og Rusland og så til, mens de 2 kejserriger slagtede det lille Danmark, endda at det kun havde kostet dem et ord for at drive røverne ud af landet. Og så disse priser vi har: 104 kr. for en tønde ærter f.eks., og for øvrigt en fordobling på alle, alle varer. Jeg er glad for at min garderobe kan holde ud til våren.

Axel har for længst optærsket, og resultatet var 11 fold. Men han mente dog at han kom over året uden tab, hvad jo lyder sært for den der har oplevet andre tider. – Og så skal De ha' fred for denne gang, kun at De vil bringe hustru og datter en hjertelig hilsen fra Deres gamle ven

R. Syberg Petersen

F. Leth er nu gift med en dame i 40erne, der forud har en voksen datter. Man mener ikke der er sket nogen ulykke[2].

Om Frederik den 7. og grevinde Danner

I mine drengeår boede Frederik den 7. som kronprins i Odense og var den gang gift med prisesse Mariane af Mecklenborg-Strelitz. Dette ægteskab (nr. 2) blev hævet i 1846, og snart efter kom jomfru Rasmussen, der længe havde fulgt ham, frem – uden dog at være videre omtalt. Hun boede

[2] Formentlig skrevet i efteråret 1917. - Udg. anm.

om vinteren i et lille hus bag slottet hos en fattig enke, madam Grell, mens sommeropholdet var i Næsby hos gårdejer Poulsen. Kronprinsens ophold i den lille by – den gang 10.000 indbyggere – satte jo altid sit præg på den ellers så rolige købstad. Der var mange vagtposter af det i røde frakker klædte 6te dragonregiment, lakajer og kuske færdedes på gaden i de kongelige livréer, og ofte gled et firspand fra slottet eller landet ud gennem byen, lige som det jo heller ingen sjældenhed var, at prinsen med sine kavalerer og rideknægt travede ud på landet, helst til en ildebrand, en lyst kronprinsen havde arvet efter Frederik den 6.

Agtet var prinsen ikke, men vel nok afholdt. Man troede absolut ikke at han egnede sig for at være konge, og blev han omtalt, var det som oftest i nær forbindelse med en ufin vittighed. I disse år kom han af og til på Ulriksholm, men der så jeg ham ikke. Først da jeg kom i Odense skole i 1846, kom han mig på nærmere hold, - på gaden! Ved et sådant kongeligt besøg blev nemlig alle børnene fejet ud, uden at jeg endnu fatter grunden, da der jo ikke var mangel på plads. Man sendte os til en nabopræstegård eller ud til gamle Jens Skytte, der havde en lille romantisk bolig på en skrænt ved grænsen af Ulriksholm strandskov. Jens tjente på Østergård, men stod i et venskabeligt forhold til min far og vi søskende. Han havde set meget spøgeri i sin tid og havde tjent som herregårdsskytte i 7 år fra 1807-14. Jeg ejer hans fotografi; han var af en type der nu er uddød!

Ved et sådant besøg lod kronprinsen sit litografi, der hang på væggen, nedtage, tog en blyant og skrev med en håndskrift af en såre ringe art: Fra din broder og bedste ven, Frederik K. – Hvad angår broderskabet, da tænkte prinsen selvfølgelig på frimurerlogen, og med hensyn til venskabet, da gav Frederik den 7. – både som kronprins og som konge – dette gerne bort. Han var jo en god og gemytlig mand, der gerne så glade ansigter om sig. Jeg ved i alle tilfælde, at kongen aldrig glædede min far på anden måde end ved at udnævne ham til jægermester, en titel der i de tider ellers ikke var så let at få for en borgerlig proprietær. (Godsejertitlen var den gang ene forbeholdt lensbesidderen.) Da mine forældre flyttede til 'Carlsminde' i Søllerød – en gammel, stor villa med 8 tønder have og 12 tønder mark – kom Frederik også der en enkelt gang, lige som min far også nu og da fik en middag på Skodsborg. Men ellers har jeg som sagt aldrig mærket nogen som helst virkning af det kongelige venskab. Omtalte skilderi ejes af min bror i Finland[3].

Hvad angår 'Grevinden', da var hun – til at begynde med – vel nærmest lidet agtet, og i grunden endte hun med at være hadet, særlig af københavnerne. Når hun i sin tid kom til Odense som Frederik den 7des hustru, flygtede alle grever og baroner ud af landet, kun ganske enkelte gjorde deres opvartning, men aldrig ledsaget af deres damer. Da Berling blev kammerherre, befalede flere godsejere, der bar denne titel, deres tjenerskab i stedet at kalde dem baron, om de nu var indehaver af denne herlighed. Man demonstrerede over for hoffet, når lejlighed gaves, og kongen måtte ofte ligefrem tvinge folk til at hilse på grevinden, når de henvendte sig til ham om en begunstigelse. Han spurgte dem ligefrem, om de havde været der, da han ellers ville anbefale det, og var det f.eks. en højtstående embedsmand, der var til audiens, blev han ligefrem gennet ind til hende uden at ane, hvor han kom hen. Man fortalte således, at da en højtstående embedsmands hustru en gang mente, at hun for mandens skyld måtte hilse på grevinden, benyttede Hendes Nåde lejligheden til at indbyde hende til en køretur, og vejen gik over Kongens Nytorv og senere ad Langelinje; det var grevinden om at gøre at vise hende frem som den der havde underkastet sig.

Selvfølgelig gjorde bemeldte dames fortid sig gældende, men i hovedsagen var det hendes indblanding i mange udnævnelser, der forargede folk. At hun havde sine gode sider, er der ingen tvivl om, lige som hun jo var godt begavet, men jeg kan dog ikke være med til at berømme hende for, at hun bortgav 'Jægerspris' efter sin død. Hun kunne jo dog ikke tage pengene med i graven. At hun var pengebegærlig, der om vidnede hendes store formue.

---

[3] Christian. - Udg. anm.

Der var i de tider lige frem en vrimmel af historier i omløb om kongen og grevinden, og alle af en ufin art. Man fortalte således, at Hans Majestæt en gang med sin kutter lå ud for Malmø, hvor den svenske konge da opholdt sig, at han fik bud om at komme i land for at få en lille forfriskning. Frederik svarede da, at det gjorde han gerne, om han måtte tage sin 'kone' – et svensk skældsord – med? Og svaret lød da: Ja, så mange Du vil, - kom bare med dem alle!

Alle de mænd, kongen kunne li', tiltalte han med 'Du', og da han sidste gang var i Odense – for at indvie en Håndværkerstiftelse (1862 eller 63) – gæstede han på hjemvejen (ad landevejen) kommandanten i Nyborg. Og da bægeret aldrig savnedes, hvor Frederik den 7. var, endte det med at værten blev beruset. Da så afskedstimen kom, og oberst Meyer ville rejse sig for at følge sin kongelige gæst, så lagde Majestæten sin hånd på hans skulder og sagde: Nej, bliv Du bare siddende, Meyer. Du er såmænd meget for fuld til, at Du kan gå ned ad trapperne.

Jeg kunne blive længe ved med den slags historier, men jeg måtte så tage dem med, der ikke egner sig for pen og blæk.

Rasmus Syberg Petersen

Jeg vil forsøge, kære fru Abel, om jeg i anledning af årsskiftet kan fortælle Dem en smule om gamle dage, da det jo særlig er på denne årstid, man mindes de mange forandringer, der er sket i de snart 100 år jeg har levet.

Jeg har således i den senere tid ofte tænkt på al den klagen, der er her inde over manglen af smør og mælk, og jeg har dog været med til, at man vinteren igennem ofte ejede hverken det ene eller det andet af den slags, - da omtrent! Køerne der først kælvede i april-maj fik ikke spor af kraftfoder, ikke en håndfuld, og da der ingen eng var til Ulriksholm, såre lidt hø. Det var ingen sjældenhed, at vi måtte rejse enkelte individer om morgenen, og jeg har set dem hænge i en sele af den gode årsag, at de ikke kunne støtte på benene. Faldt de på vejen til vandstedet i f.eks. glat føre, måtte ofte gårdens besætning tilkaldes for at få dyret op, - om det da lykkedes. Der var en gang man nærmest måtte bære dem ind. At der skulle være varme i en kostald faldt ikke et menneske ind. Der var heller hverken loft eller vand i stalden. Jeg mindes nybygninger fra min 20-års alder, hvor man end ikke tænkte på en sådan forbedring!

At man så kunne savne mælk og smør er vel let at forstå. Nej man rustede sig – hvad smørkanden angår – fra efteråret. Man levede vinteren igennem af det såkaldte avresmør fra september-oktober, en vare der fik tænderne til at 'løbe med vand'. – Børnenes frokost var den gang øllebrød og et rundstykke med sirup, en ret der fremkaldte glade ansigter. Vi nød denne forfriskning i køkkenet ved 'kødblokken', der ved en sådan lejlighed var forsynet med et låg, ikke en dug. Og så langede vi (vi var jo i alt 9, om end ikke i et hold) til fadet med træskeen, hvad smagte bedst, når den var ny, og min mor sad så og så til på en stor hjemmelavet trælænestol. – Til andre tider var det forbudt at opholde sig der, hvad jeg ellers satte stor pris på. Der var den gang da Marie Husholderske lige frem smed mig ud. Jeg mindes at aftensmaden ofte var et stort lerfad med bygsuppe, og her regerede Maren Amme, en dame der forstod at holde orden i barnekammeret. Men var jeg en god dreng og var syg, så kunne jeg dog få lov til at ligge i hendes seng – NB om dagen! – Den var stor og blød og der var plads for mit legetøj. For resten tog Maren og jeg mangen en tørn sammen, da hun skurede og kæmmede mig langt mere, end jeg satte pris på.

Den daglige dragt var hvergarn: bluse, lange benklæder, en stor, hvid krave ud over skulderen, og så et blankt bælte. Om vinteren blev jeg forsynet med linnede underbenklæder, og skulle jeg på stranden med skøjterne, så et lille strikket tørklæde om halsen og vanter, - og frøs jeg så endda,

så anbefalede man mig at bruge benene, så kom varmen helt af sig selv. Overtøj og uldunderklæder var et ganske ukendt begreb for os. Først da jeg var 23-24 år og i over 2 år var plaget af koldfeber, fik jeg en undertrøje, en vare min far aldrig bar.

Opdragelsesmåden var strenghed over hele linjen. 'Respekt' lød det fra morgen til aften, og både lærer og lærerinde tampede og rev os i håret næsten daglig. Jeg mindes en lærerinde fra Kiel, en ganske ung skønhed, der forstod at holde os i ørerne i den grad, at hun trygt kunne vaske sig og klæde sig om bag vor ryg uden at risikere nyfigne blikke. Vi skyede dem som pesten, og de befattede sig heller aldrig med os uden for skoletiden. Således var nu tonen! Længere tilbage var det dog værre med 'respekten'. Jeg læste således nys om en ung pige her i byen, der fik ordre til at komme direkte hjem fra instituttet for at få den meddelelse, at forældrene havde bortforlovet hende, og da hun så spurgte med hvem det da var, gav moren hende en på øret for hendes næsvise spørgsmål.

Køkkenet på Ulriksholm var et stort rum med vinduer såvel til gård som til have. Der var et åbent ildsted, hvor man henslængte store brændestykker – ikke spor af komfur den gang – et mægtigt bord stod midt på gulvet og langs de 2 sider var der egeplankede anretterbænke med skabe. Men hvad jeg også satte pris på var, at der altid stod en ølspand med en 'strippe', så jeg kunne slukke min tørst med denne velsmagende drik. Ofte gik jeg dog ind i folkestuen for at benytte den store ølkande med tud, men det kneb jo ofte med at få krænget kanden over, så jeg kunne få tuden i munden. Man var ikke så nøjeregnende som senere hen i årene.

Og kom der så en bissekræmmer med alen- og galanterivarer, så var jeg ret på støvlerne, og mangen en gang så jeg bedrøvet til, når pigerne 'pruttede' med den stakkels mand, der af bare velvilje solgte langt, langt under indkøbsprisen. Særlig var 'Lille Marie Malkepige' meget dreven i denne udåd. Bemeldte 'Lille Marie' tjente imidlertid så mange år på Ulriksholm, at hun nåede at føde det 8. barn, før gården blev solgt. Måske man overdrev, men sikkert er det, at hun ofte forsvandt nogle få dage og kom da altid noget afbleget tilbage igen. Men mor kunne nu ikke afse hende. Marie var altid oplagt, hvad enten turen gik til stranden med storvask i oktober, eller det drejede sig om at gå på høstarbejde den lange dag, og så endda malke både morgen og aften. Der blev i de tider forlangt mere arbejde end nu tildags, f.eks. i marken var det fyraften når solen gik ned, men heller ikke før.

Skoletiden var fra 8 til 12 og fra 2 til 5. Når middagsklokken lød i gården måtte vi forlade skolen, men til samme tid skulle vi sidde vaskede og friserede ved bordet. Hvorledes dette gik til fatter jeg rigtig nok ikke nu, så meget mere som der jo var afstande at komme over, men sikkert er det at det lod sig gøre, og lige så sikkert er det også, at den der kom for sent blev anvist krogen.

Men jeg trætter Dem vel med mine gamle historier, men jeg begyndte så også på brevet før Deres julegave kom. Selv er jeg altid glad for Deres venlighed, og vor udmærkede husholderske blev til et eneste bredt smil. Jeg hørte hende sige 'hjemmelavede', men resten gik ganske tabt for mig. Det klarede først da jeg en time efter så pølserne på frokostbordet. Det så næsten ud, som hjalp De hende ud over en øjeblikkelig forlegenhed. Fortæl Abel, at jeg i år igen fik en halv kasse cigarer, men denne gang ledsaget af et visitkort (Otto Lawaetz, forpagter på Holmegård), og jeg har altså kunnet sende min tak. Det var således i alt 200 cigarer, at Deres mands bemærkning i fjor har indbragt.

Og så tænker jeg på alle de ulykkelige mennesker, der ligger der ude på den nøgne, bare mark, på dem der ligger på et smertefuldt sygeleje, og på dem der nu i 4½ år har sukket efter friheden i en kummerlig fangelejr. Og så er alt dette kun en part af elendigheden. Over alt i Europa sidder der jo endda masser af lemlæstede skabninger, unge kummerfulde enker og nedbøjede forældre.

Ja når jeg kommer til at tænke på alt dette, så synes jeg næsten, at jeg ikke engang har lov til at være glad, end mindre til at ha' det så godt som jeg har.

Men altså, tak for julegaven samt den venlige hilsen. Jeg sætter stor pris på Deres og Deres mands venskab, ikke fordi der blev tomt omkring mig, men af den årsag at det var venner, der vil og kan holde ud.

Jeg er glad for, at jeg kan skrive en lille smule en gang imellem, siden jeg ikke kan høre, så jeg kan føre en samtale. På den måde bliver tiden aldrig for lang for mig.

Og så den aller hjerteligste hilsen til Dem og Deres hjem fra Deres hengivne

R. Syberg Petersen

26.12.1917

Når jeg her vil forsøge at nedskrive mine erindringer om landvæsenet i mine drenge- og første ungdomsår. Vil jeg begynde med at bemærke, at jeg her tænker på årene før 1848. At den tids landvæsen var såre ringe, skal jeg gerne indrømme, men på den anden side må jeg dog bemærke, at mens jeg for en langt senere periode kan fremvise en lang liste på ruinerede landmænd, så mindes jeg ikke et eneste tilfælde fra min hjemegn for den periode, jeg her vil fortælle om. Den gang bevarede man velstanden ved at spare, mens man nu øser penge ud for at samle rigdom.

Datidens avlsredskaber var meget tarvelige. Man havde kun dem man lavede hjemme på huggehuset, hvad da også fandt sted for mit vedkommende i de 15 år – til 1877 – jeg var på Søbysøgård. Jeg mindes ikke, at der i mine drengeår kom andre ny redskaber frem end svenskharven, der dengang og mange år senere var af træ. At anvende den til nedlægningen af vårsæd kaldte man på Fyn at skræbbeså, men hvorfra benævnelsen kom, aner jeg ikke; den bortfaldt da også senere. For størsteparten var vel merglingen nok tilendebragt før 48, i alle tilfælde på herregårdene, mens dræningen først kom frem på Fyn efter krigen. De første drænede marker så jeg i 1855 på Østergård og Blangstedgård, og der gik ikke så få år, før denne grundforbedring fik nogen større udbredelse, og før man arbejdede efter en virkelig plan. Derimod var man før Treårskrigen meget ivrig i at dyrke raps i en halv mark af 3die års græsareal, hvad i mange tilfælde gav et rigt udbytte, så meget mere som dette areal senere hen benyttedes til ærter. Indtægten af rapsen, der faldt i sommermånederne, var også meget velkommen, for man kunne ikke den gang få forskud hos købmanden, og i Odense fandtes ingen bank før 1847, da Diskontokassen blev stiftet. Og da mejerierne var i en mådelig forfatning, var der så meget mindre at vente, som smør i grunden først var efterspurgt hen på efteråret. Fra Ulriksholm med den skønne udsigt ud over stranden til Munkebo Bakke og Kertinge-landet var det et smukt syn at se de mange rapsmarker blomstre. Jeg har ofte været vidne til, når vi havde besøg, at vore gæster har været meget optaget af dette skue.

Ja det var altså den gang, da man kørte al sin sæd ud til købmanden! Og her kommer jeg uvilkårligt til at tænke på en af egnens landmænd, en stor, stor økonom og en såre flittig mand. Da man talte om at bære sin sæd ind i kostalden, udbrød han: Køer er gødningsmaskiner, og før de bliver noget andet, vil der gå mange landmænd tilgrunde! Et sandere ord her jeg aldrig hørt udtalt!! En anden landmand, der begyndte sin virksomhed i 1856, udbrød: Aldrig skal noget menneske få mig til at tro, at det kan betale sig at fodre med kærne. Selvfølgelig forandrede han sine anskuelser med årene, men han har dog ofte udtalt til mig, at om han ikke havde været velhavende, var han for længst gået overkant, og at det i det hele gik mådeligt, indtil centrifugen og andelsmejerierne kom frem, - og den gang var han oppe i 60erne, mens han begyndte, da han var 28.

Han overtog, da han begyndte, en aldeles ny kostald, men bygherren – uagtet han var en meget velhavende mand – havde hverken tænkt på vand, krybber eller loft. Han må vel ha' ment, at den slags ikke kunne betale sig, og at køerne havde god tid til at gå uden for gården til vandstedet, og i de dage var der heller ikke et eneste menneske, der misbilligede hans opfattelse. Der manglede den gang i alle betingelser for en forbedret mejeridrift, - i grunden også køer. Den type, man nu ser næsten over alt, eksisterede ikke på Fyn. Og så må man vel huske på, at foderstoffer nærmest var ukendte, og at mølleriet var et privilegium, så man næsten over alt havde en halv mil til nærmeste mølle, endda om vinteren ad ofte ufremkommelige biveje. Jeg mener at erindre, at herregårdene havde den forret, at de selv måtte formale deres sæd på en hestekraftskværn, og en sådan indretning havde man også mange steder, men af en art, der meget nærmede sig til dyrplageri, hvad for resten også kan siges om de få tærskemaskiner, man havde her og der.

Jeg tror i det hele ikke jeg overdriver, når jeg udtaler, at det den gang nærmest var umuligt at fodre med sæd i et lignende omfang som nutildags. Men der fra og til at sulteføde sin besætning vinteren igennem er jo rigtig nok et langt spring, og anden benævnelse kan jeg ikke give datidens måde at behandle sin kobesætning på. At rejse en eller flere af køerne om morgenen hen i foråret var ligefrem en hverdagssag. Jeg har set dem hænge i en sele af den årsag, at de ikke kunne stå på benene, og mangen en gang måtte vi rejse dem med håndkraft, når de en vinterdag i det glatte føre faldt på vejen til vandtruget i gården. Og således var det over alt på Fyn, også hos bønderne. Jeg kan mindes de magre skeletter, man så omkring gadekæret en vinterdag. Heller ikke dem faldt ind at fordre med sæd eller at bekoste en varm stald.

Når jeg nu tænker tilbage på denne ordning, må jeg undre mig over, at man kunne holde besætningen på benene uden at bære så meget som et havreneg ind i stalden. Og det lod sig jo også kun gøre på den måde, at køerne først kælvede hen i marts-april. Og så havde i det mindste min far den opfattelse, at køerne skulle årelades, før de kom på græs. Jeg har senere tænkt, om det ikke var et husråd, der stammede fra kvægpesten i 1760, men i alle tilfælde virkede nu denne kur såre afkræftende. Jeg kan endnu se den blodstrøm, der den dag flød i ladegården. I det hele var åreladning den gang et husråd, man anvendte ved enhver lejlighed, særlig over for heste; men det var også en regel, at de gamle husmænd lod sig tappe hvert forår, og landmændene gik med åreladejernet i lommen for altid at være ved hånden med denne hjælp.

Mejeriet blev hos bønderne betragtet som tilhørende husholdningen; man spiste mælkemad fra morgen til aften, og blev der en enkelt gang en bøtte smør tilovers, var det konens indtægt. At det stillede sig noget anderledes på de store gårde – særlig i Jylland hvor man har enge, hvad jo er en sjældenhed på Fyn – er en selvfølge; men i det hele regnede man ikke mejeriet for at være nogen nævneværdig indtægtskilde.

Og det var heller ikke hver dag, at landmændene kom ind i stalden. Der var ingen ting at se og ingen ting at tale om. Her regerede røgteren og mejersken, og det var dem man talte med, når en ko skulle udsættes til slagtning på grund af alder eller af den årsag, at den var gold, en 'ydeløs' ko hed det den gang. Om der stod 1 eller 2 fedekalve, brød manden sig heller ikke om; anden steg kendte man i grunden ikke, og lige så mange festdage man havde i familien, lige så mange fedekalve skulle man altså også ha'. Jeg kan f.eks. erindre, at Postgården i Odense – i de tider byens eneste hotel, et navn man dog ikke brugte – fik tilsendt oksesteg fra Flensborg af den gode grund, at en sådan vare ikke var at få på Fyn. Første efter Treårskrigen kom slagter Küster til Odense, og først da var der en sådan steg at få gennem hans forbindelser i Hertugdømmerne. Küster var den første slagter i Odense, der handlede fra butik, selvfølgelig til stor forargelse og harme for hele slagterlauget. Må vi snart være her, lød det.

Der var jo i det hele ganske andre forhold i Fyns hovedstad end senere hen. Borgerne havde selv deres ko eller køer, også et fedesvin, ja høns og ænder, men fedekreaturer havde kun brændevinsbrænderen, og af dem var der mange, og det var da også dem, der havde hele mælkehandelen. Fra mine skoleår i Odense mindes jeg kun Teisens mælkevogn fra Annasholm, en tohjulet kærre med træmælkebøtter, og så for resten var man ikke bange for at rende til Ålykkegård efter en flaske fløde.

Et mærkeligt syn på en sommerdag må jeg også fremkalde i min erindring, og det var, når byens piger om eftermiddagen drog ud af Vesterport for at malke på byens mark. Dels på fortovet men også på kørebanen så man dem haste af sted med mælkebøtten på hovedet eller trækkende en lille vogn. Det var en skare man lagde mærke til, og som vore efterkommere aldrig vil få at se. Jeg kommer her til at mindes, at først omkring 1870 blev der opkøbere af smør at levere pr uge. Før den tid stod min sommerproduktion i mælkestuen sommeren igennem. Det hele lyder vel som om alle mennesker, såvel dem som kærnede smør, som dem der spiste det, var idioter; men sandheden er vel dog, at ganen var mindre forvænt, og at udførselsforholdene var meget begrænsede. Jeg kendte dem aldeles ikke.

Det første fællesmejeri, jeg mindes, blev stiftet i Marslev i en bondegård af Patriotisk Selskab; jeg har glemt hvornår det var, men jeg tænker det var hen i slutningen af 60erne. Forsøget vandt imidlertid aldeles ingen tilslutning, også af den gode grund, at der ingen mælk var vinteren igennem, men sikkert også af den årsag at bønderkonerne bestemt afslog at være med til den slags narrestreger. Det hele gik snart i stykker. Nr. 2 var Kragh i Mesinge. Han begyndte med bøttemejeri og var sikkert gået i stumper og stykker, om centrifugen ikke var nået frem i god tid.

At være svin var heller ikke nogen behagelig stilling, da de i grunden gik på egen kost, når de da ikke var på fedestald. Ladegården var dem anvist som opholdssted om vinteren, men en regelmæssig fodring var ganske udelukket, og de led ofte direkte nød. Gik man hen over gården med en kurv eller sæk, havde man en hylende flok efter sig, og glemte man at lukke en dør, brød hele flokken ind for at se, om der var en smule til livets ophold. Og når våren så kom, så gav man dem en lille ståltrådsring i trynen samt et åg om halsen, og så kom de ud i den indhegnede brakmark tillige med fårene og gæssene, og her gik de så til hen på sommeren, til det fornødne kvantum valle var opsamlet. Først når der var indhøstet, blev de fodret med ærter, og fedningen måtte tilende-bringes før vinteren kom, da et varmt svinehus var ganske ukendt. Som regel var svinehuset således, at truget var under tag, og et hus eller halvtag i den indhegnede svinegård afgav plads til soverum. At sælge et hold fedesvin var sikkert ganske ukendt; det var i reglen mølleren der hjalp slagteren her. Forholdene i Jylland kender jeg ikke, men heller ikke der kan der ha' været handel med fedesvin, da der jo ingen transportmuligheder var. Jeg har f.eks. læst i et gammelt landvæsens-tidsskrift – eller var det måske en Landøkonomisk Indberetning – at man i Vendsyssel foretrak den langbenede svinerace til udførsel, da de bedre tålte den lange tur 'op til Hamborg', de måtte nemlig gå på deres fod samme vej som studene.

Jeg mindes fra mine drengeår den sorg det var mig, når min far beordrede mig til Østergård med et brev til den gamle 'proprietær' Schmidt. Man var i de tider ikke så flot med titlerne, og han måtte nøjes med denne titel, uagtet han ejede et stort fæstegods og 2 kirker, og på enkelte gårde og huse nær ejede han de 3 sogne: Munkebo, Agedrup og Seden, og jeg mindes gårdmandshoveriet der. Svinene på Østergård havde ikke noget godt ord på sig i mine drengeår; der var mange, og også der sulteødede man dem. Men hvad jeg heller ikke holdt af var, at der var en vrimmel af jagthunde, og så snart man kom inden for porten, havde man alle hundene og svinene i hælene på sig, hvad jo ikke passede for et barn på 8-10 år, en anke det dog aldrig faldt mig ind at anføre hjemme, - jeg havde bare at tie og gå. Så sad jeg engang på stenhegnet uden for gården og græd af angst for den tur, der nu forestod. Jeg ville nemlig vente for at se, om jeg ikke kunne få følgeskab af en af folke-

ne. Men så kom der en flok store drenge – konfirmander – og en behjertet fyr tilbød mig følgeskab, - om jeg så havde mod? Ja, det havde jeg da. I mit stille sind håbede jeg vel at nå hoveddøren, mens svin og hunde åd drengen. Om han kom levende ud igen aner jeg ikke. Da jeg nåede hovedtrappen var jeg frelst, og den gamle 'herre' –som han kaldtes i daglig tale på gården – lukkede mig ud gennem hoveddøren.

Men hvad jeg heller ikke har glemt er, at 'herren' (godsejeren) sad i sin spisestue og syede på sine material-seler, hele stuegulvet var optaget. Og den gamle herremand var endda ikke noget dusinmenneske, han var en meget anset og kultiveret mand – også stænderdeputeret – men han var også en meget flittig og såre nøjsom jorddrot. Jeg mindes, at hans eneste færdselsvogn var en ganske almindelig stiv arbejdsvogn med en doktorstol. En arbejdskarl var kusk og gårdens 2 dragonheste var gårdens eneste luksusheste på nær godsforvalterens ridehest (og eneste befordrings-middel). Den gang red man i det hele meget, jeg mindes endog, at min far red til København, og at han brugte denne befordring, når han ville besøge Odense eller omegnen.

For at klare begreberne angående omtalte dragonheste skal jeg oplyse, at alle herregårde (fri hovedgårdstakst) samt præstegårde holdt en dragonhest – jeg tror en hest for hver 40 tønder hartkorn – imod så at være fritaget for kommunale byrder, der dog den gang var af såre ringe omfang. Jeg synes nærmest at føle skam, når jeg tænker på datidens fattigvæsen: I en lille mørk stue sad en gammel udlevet mand, og alt hvad han skulle leve af året igennem, fik han på en gang udleveret in natura. Hvorledes han bar sig ad med at opholde livet fatter jeg ikke, særlig den dag da han ikke kunne gå ud med sin jydepotte. Så vidt jeg mindes, fik han ikke andre kontanter end nogle få legatpenge fra Ulriksholm. Forskellen på nu og den gang er ofte – for mig – generende at tænke på!

Men det var jo dragonhestene vi ellers talte om. Det siger sig selv, at det ikke var rideheste, man den gang brugte. Der fordredes kun en velbygget, fritgående hest og 5 Rdl til dyrlægen, der lod den brændemærke. Hjemme var det en arbejdshest, der så blev fredet, når den skulle ind til herbstmanøvren, som det den gang hed, eller når sessionen stod for, og den skulle fremstilles. Nu lyder det jo nærmest som en fabel, at et dragonregiment med 4 eskadroner lå inde til stadig tjeneste med over 2oo heste. Omtalte 'nationalheste' udgjorde altså halvdelen af et regiments styrke på ca. 500. Denne ordning faldt bort med Grundloven, og man gik så over til, at sognene holdt hestene, hvad man så igen forlod efter 64.

Jeg begyndte altså med svinene og endte med dragonhestene, hvad i grunden ikke var meningen, men De har vel forstået, kære Abel, at jeg i det hele ikke har rost den måde, man har behandlet husdyrene på i mine drengeår, men at man dog kom bort fra denne metode, da jeg begyndte at snakke med. På Søbysøgård fodrede jeg køerne således, at de absolut så godt ud, men heller ikke videre. Foderstoffer og roer kendte vi ikke der. I kostalden var der ingen loft, og det faldt mig heller ikke ind at forlange det, da jeg vidste, at det pure ville blive afslået, og da jeg kom der, var der ikke spor af svinehus og havde heller aldrig været der. Man indrettede sig som man formåede det, når fedeperioden kom. Der blev dog snart bygget et sådant, men først da jeg rejste kom loftet, lige som møddingspladsen så også blev brolagt. Det var jo der som alle andre steder, at kun en ny forpagter kunne stille fordringer, og nu var han tilmed godsforvalterens svigersøn.

Og så har det været mig en adspredelse at snakke med Dem, men derfor misbilliger jeg ligefuldt, at de aldrig kan bidrage til at underholde mig, der dog også gerne vil beskæftige tankerne med nutidens landvæsen.

Hils hustru og datter fra Deres hengivne

R. Syberg Petersen

7.3.1918

Når man i mine drengeår – før 48 – ville ud på en længere køretur 'ned i landet', som det hed, måtte man helst overveje retningen, man tog. Var det vinter, så frygtede man for, at vejbanen der og der var ganske ufremkommelig, et eneste søle og pøle; nej så måtte man langt hellere forlænge vejen om ad den og den landsby, hvor der plejede at være langt mere farbart. Og var det sommer, så tog man de mange herregårdsled med i beregningen. Var man f.eks. ene på vognen og havde urolige heste, var det jo en pine og plage at åbne og lukke, når man dertil ofte måtte slæbe ledet over vejbanen, når hængslerne var i uorden, - som det også kunne være ret generende at ha' følgeskab af løsgående heste og plage. Var man ridende og hesten ikke velskolet, kunne man få lov til at sidde af flere gange med 5 minutters mellemrum. Jeg tænker i øjeblikket på en tur hen over Sanderumgårds eller Skovsbos marker, en vej jeg ofte kom. Men for resten stod Ulriksholm ingenlunde tilbage i den retning. Præsten i Kølstrup havde 8 led på sin vej til sit anneks, deraf de 2 over Østergårds marker. Men da min far selv var rytter, var vore led i god orden, det var ham endog en forfængelighedssag, at ledene nær gården var stakitdannede, hvidmalede og pyntelige, og han tålte ingen forsømmelser på det område.

At komme op i og atter ned af datidens vogne var heller ikke så lige en sag, da de var langt højere end nutidens befordringer. Ved hoveddøren havde man alle steder stående en lille trappestige, som stuepigen så hægtede på vognen, når gæsterne kom, og var det ældre og vægtige folk, var det ligefrem et besvær at få dem ned. Særlig kneb det for ældre svære damer; man gik da gerne til en side og så sig omkring for ikke at genere. Underløbne og med fjedre var ganske ukendt, kun de enkelte 'Wienervogne', man dengang så, hang i store bøjler dannede af læderremme og skinner. Men den befordring var tung på bivejene, også af den årsag, at vognen var mere end vejvid, og den herregård, der holdt lukket vogn, holdt som regel også et firspand. Også på Ulriksholm holdt vi 4 køreheste, men selvfølgelig måtte de tjene havren ved materialarbejde. De mange og dårlige biveje fordrede hestekraft, og landeveje var der ikke mange af den gang. Også korn- og brænde-kørslen til byen fordrede denne hjælp, og i det hele så man ikke på dette spand med de samme øjne som nutildags. Luksus'en bestod kun i, at man i det hele holdt lukket vogn. Mærkeligt nok kan jeg mindes, at det i de tider var moderne at ha' brune- eller sortblissede køreheste. På Ulriksholm var det dog 4 sorte hopper af dansk race, men jeg erindrer da de brunblissede spand fra Brolykke, Skovsbo og Brobygård, mens farven var sortblisset på Ørbæklunde.

Efterhånden som landevejene kom frem, faldt denne firhestekørsel bort for de mindre velhavende folk; det var ikke længere en nødvendighed! Landevejene – de få der var – stod ikke under amterne, men under ingeniørkorpset, og man byggede dem vel heller ikke for befolkningen men for armeen. Landevejen f.eks. fra Nyborg til Bøjden over Kværndrup er sikkert en af de aller ældste. Det var jo vejen til Als og hertugdømmerne. Nyborg-Middelfart vejen er sikkert anlagt efter min fødsel (1833) eller der omkring. Jeg kan da mindes, at folkene talte om dette store arbejde, og selv husker jeg, at alle de mindre landeveje kom frem. I min skoletid i Odense var således vejen fra Åsum ind til byen så elendig, at vi fra nævnte landsby svingede ud på hovedlandevejen for at undgå denne kvartmil. Makadamisering var ganske ukendt, man forbedrede i det hele ikke vejene med slåede sten, men med grus, - så behøver jeg vel ikke at sige mere om tilstandene en vinterdag, særlig når man mindes, at al trafik den gang gik ad landevejen.

Set med nutidens øjne må man forundre sig over den ret, herregårdene synes at have haft over de biveje, der løb hen over deres marker, jeg vil endda ikke tale om ledene. Men sommeren igennem havde man løsgående både halv- og helgale tyre, der uden overdrivelse var livsfarlige for fodgængere, gamle folk og børn. Jeg har selv mangen en gang stået ved ledet ind til Ørnfeldts marker, når jeg skulle hente post på Geels kro, og da set dette ondskabsfulde dyr stå og skabe sig på den offentlige vej, og i et sådant tilfælde var der kun et at gøre, at lægge vejen hen over markerne langs

hegnene, om der da ikke netop kom en bondevogn, jeg kunne køre med. At gå hjem og fortælle, at Andresens tyr stod på vejen, faldt mig ikke et øjeblik ind. Dengang hed det altid: ingen kællingeri!

Jeg husker også et andet eksempel fra Skovsbo: Vejen forbi gården løber langs ad ko- og hestestald, mens der på den anden side var vognport, vanddam og fårehus, og når man så anbragte et led for begge ender, ja så var de jo her en glimrende malkeplads. For at komme forbi gården måtte man ikke alene åbne 2 led, men man måtte også køre hen over dette søle med sin rene vogn. Mangen en gang sad både 2 og 3 piger og malkede lige på kørebanen, hvor jo også køerne lå på både kryds og på tværs. Men værst var det dog, når damerne skulle af vognen på bestemmelses-stedet og skørterne berørte hjulene. Jeg har heller ikke glemt, at vejbanen omkring en herregård den gang var brolagt, og at man så lavede en art gødning ved at belægge vejbanen med hvedehalm, ofte i et sådant omfang at det kneb med at komme igennem. Der var bare ikke et menneske, der klagede, hverken over det ene eller det andet. Bommene var også en plage, særlig på en vinterdag, når man havde glemt at anbringe pengepungen i en yderlomme og så næsten måtte klæde sig af for at få de få skillinger frem, lige som man om natten også måtte vente til bommanden hørte nødråbet.

Men værst var det dog at komme ind i selve købstaden, når der til eksempel en torve- eller markedsdag holdt snese af vogne foran toldboden. Tolderen var altid en afskediget underofficer, ofte lidt anløben, men altid grov og myndig. Landboerne holdt meget af at snyde ham, og opdagede han en brøde, var det hans gevinst, - da en part. Alt dette tog jo tid, men værst var det, når der kom et læs hø eller halm, for kunne det lange spyd ikke overbevise den gamle vagtmester om, at der ingen skjulte sager var i vognen, så kunne bonden få lov til at aflæsse hele bunken. Men i de tider, da der var forskel på folk, tog man hensyn til en herregårdsvogn. Ugenert kørte man uden om hele meuten og råbte til tolderen, at man ingen ting havde, og kendte man dertil hans navn, f.eks. overvagtmester Wessel – far til Vett & Wessel på Kongens Nytorv – så endte hele undersøgelsen med en smilende hilsen fra vor side og en stram honnør fra 'Posekiggerens' side; man behøvede aldrig at holde an.

Jeg mindes dog engang, at jeg var lidt hed om ørerne. Jeg var i Odense med en arbejdsvogn og selv kusk, og blandt de mange sager, jeg havde i vognen, var også et anker brændevin. Og da jeg så på hjemturen uden for byen kom i tanker om, at jeg havde glemt at medtage breve og aviser, hvad man i de tider altid sørgede for, så måtte jeg jo vende om, da det aldrig blev tålt at glemme. Men at køre ind i byen igen med mit fyldte anker lod sig ikke gøre uden at betale told, og dette tog jo tid, men værre var det, at jeg ingen penge havde til dette brug. Så jeg anlagde herregårdsminen, lod hestene gå i skridt, og med et: Jeg har ingen ting, hr. overvagtmester, slap jeg igennem og fik endda en højagtelsesfuld hilsen med hånden til huen.

Det kneb for resten også, når vi havde fået manufakturvarer hjem til min mor og søstre til behageligt udvalg; - få pakken ud af byen kunne vi, men vi kunne ikke få den ind igen uden told, og den ville hverken vi eller købmanden betale. Men heldigvis var der en gartner uden for byen, som var villig til at huse en sådan sending, og manufakturhandleren afhentede den så ved, at 1 a 2 drenge iklædte sig hele herligheden inden for frakken og vesten, mens de ganske sorgløst hastede gennem porten, - tilsyneladende da, for feber var der jo i kroppen.

I begyndelsen af forrige århundrede, før Nyborg-Odense landevejen fik sin lige retning, svingede den ind gennem landsbyen Marslev, og da Frederik den 6te kom ad denne vej – jeg tror endog i slæde – gik hans vognstang i stykker, og man måtte ind i præstegården for at få hjælp. Ved afskeden siger så kongen, om han kan vise sin vært en tjeneste, og pastoren pegede så på vuggen, hvor i der lå en lille dreng. Så fik den lille fyr et officerspatent for vognstangen og kongen måske en kop kaffe, og da tiden kom ansattes han ved landsenererne i Næstved. Men senere viste det sig så, at det ikke passede den unge, uformuende mand at være rytterofficer. Han tog sin afsked og blev prokura-

tor. Det er vor sognepræst, pastor Friis i Kølstrup, der har fortalt mig denne historie om sin far og bror, og som jo også belyser forholdene i gamle dage.

Noget lignende gik det Sehested på Broholm, men han kom nu ind til degnen, lærer Kjær, og her var det datteren der skulle belønnes, endda på den måde, at hun blev stamhusbesidderens hustru og senere den meget myndige frue på Broholm, der fredede om sin slægt. Jeg taler her om nuværende besidders bedstefar.

At færdes på den store fynske landevej var i mine drengeår en stor adspredelse, da det jo var her, at hele færdslen gik gennem landet. Snart kom diligencen forspændt med 4-6 heste, eftersom årstiden nu var, og til tider fulgte der efter et helt slæng af bivogne, med probenreutere i isbjørnepels og studenter i slåbrok. Og at se pakkeposten en isvinter med de mange gamle Hamborgvogne med den flere alen høje bagsmæk var ligefrem forbløffende. Jeg vil ikke nævne tallet på vognene, men de var mange, og jeg vil heller ikke omtale hestenes udseende, men de var næsten alle af en art, som man næsten aldrig ser nu tildags, nærmest krøblinge, der holdtes oppe med brød og kærne. Så kom der en jydepottemand med gryder og lyngkoste, han kom fra Varde og skulle til marked i Nyborg. Senere mødte man en sigøjnertrup med en bjørn, eller der kom et hannoveransk musikkorps på vejen til Dyrehaven, eller en enlig vandringsmand med et bordfuld gipsfigurer på hovedet. Der kom også 2-3 håndværkssvende, alle med høj hat og randselen på nakken, men allermest betagende var det dog, når man en efterårsdag mødte hundreder af hjemsendte soldater, der havde været til herbstmanøvre i København og nu skulle spredes over Fynsland og over halvøen lige op til Skagen. Man fik så et 'Hurra' så det rungede, og var der en fyr, der trak vel meget på det ene ben, tog man ham op i vognen, men selv forlangte de det ikke, der til var der jo for mange. Også herskabsvogne kom der frem, både med 2 og med 4, og fra alle sider svingede bønderne ud på landevejen for at nå ind til Odense med deres sæd, og de store kornfirmaer sendte dem opkøbere i møde. Nu ligger denne vej tildels øde, og det har endog været under overvejelse at indsnævre vejen til fordel for lodsejerne.

Engang fik min far den flotte ide, at min bror[4] i Finland og jeg skulle ha' os en ny kasket – jeg var vel den gang 10-11 år – og skytten fik så ordre til at følge os til Odense, mens Marie husholderske lavede madposen. Selvfølgelig gik jeg langt, langt hellere de 4 mil – frem og tilbage – på mine ben, end jeg gik over i skolen, men turen var dog lang og trang, og jeg mindes ikke anden forfriskning i byen, end at Hans Skytte rekvirerede 2 glas mjød i den butik, hvor han var kendt fra sin hjemegn. Men kasketten var så rigtig nok også det skønneste jeg nogen sinde havde set; jeg mindes den endnu med den skotske rand, og jeg kan også se jøden, buntmageren, da han med nænsomhed satte den på mit hoved. Så tog jeg den gamle bøtte under armen, og så hinkede vi hjemad. Og det var første gang jeg så den store by, mens jeg blev 23 år, før jeg nåede København, endda over Køge Bugt, da turen udgik fra Nyborg, 3 mil fra Ulriksholm. Anden vej var der ikke, når man da ikke ville køre med diligencen gennem hele Sjælland til Roskilde, hvor hen banen blev åbnet 1847.

Tiderne var i mine drengeår en blanding af sparsomhed og flothed. De nye klæder syede Rasmus Skrædder i Hundslev, og så hængte man dem ind i mors skab til jeg var vokset fra dem. Og møblerne i de store stuer, som kun brugtes ved festligheder, trak man over med betræk og låsede så døren til det gik løs igen. Og når man så atter skulle bruge salen, så mødte man en næsten betagende stilhed – fluerne lå i vinduet med benene i vejret, og jeg husker engang, at også lysekronen lå der, smadret i 1000 stykker. Men der var jo da rigtig nok også plads nok endda.

Hvad der mest kreperede mig var dog, at jeg skulle vaskes hver eneste lørdag; - væk med skjorten og så smurte Maren Amme mig ind i grøn sæbe. At hun dog gad! Hun så jo dog, hvor jeg

[4] Christian. - Udg. anm.

krympede mig ved hendes favntag. Og så hen i sengen med den dejligste rughalm. Resten af ugen stod det til mig selv, om jeg ville være skiden eller ren. – Ja jeg springer vel nok noget omkring med mine erindringer, gentager vel også, - jeg skriver jo med mellemrum, og min hukommelse svigter mig ofte.

En søndag, da flere af mine søskende og jeg legede med børnene, særlig med Maren Nordskovs nede i fiskerhusene, fik vi pludselig den tanke, at det kunne være morsomt at komme i kirke. Så stormede vi derhen, præsten var allerede på prædikestolen, men vi kunne – uden at komme ind i kirken – komme op på en udbygning, der vel nok var bestemt for et orgel, og her stod nogle bænke til behagelig afbenyttelse. Vi tog plads og hørte pastor Friis skælde bønderne ud for deres hang efter de jordiske goder, uagtet han selv var berømt for sin nærighed. Men hvorledes det nu er gået til, har jeg glemt, men der væltede da en bænk med et vældigt rabalder, og hele flokken stormede ned ad trapperne. Så holdt præsten inde med sin forkyndelse og bad degnen fjerne disse 'vagabonder'. Således fortalte man det, jeg selv var alt for lille til at samle enkelthederne, jeg kan bare mindes det. Næste dag kom så lærer Suhr – han var bedstefar til den 'Suhrske Husholdningsskole' – med en besværing til min far, men heldigvis blev det Lars Avlskarl, der modtog brevet. Ja manden var jo da ikke hjemme, og desuden var det jo kun børn. Han kunne godt ta' brevet med hjem og hilse præsten fra ham, at han nok skulle påtale sagen. Desuden, føjede han til, mente han ikke, at vi her på gården rendte pastor Friis på døren! – Faren var altså overstået for os, men da min far og præsten ikke kunne lide hinanden, havde der sikkert vanket. Jeg mindes aldrig anden omgang mellem præstegården og os end ved barnedåb og senere konfirmation, og kun ved en sådan lejlighed kom mine forældre i kirken. – Den gang kunne en præst bede degnen om at besørge et brev (der var de steder, hvor han blev tiltalt med 'han'), og om søndagen, når degnen skulle afhente salmerne, havde han at henvende sig i køkkenet. Suhr var imidlertid en pæn mand, og som slesviger havde han de eneste gode køer, der fandtes i sognet.

Men jeg kom for langt væk fra landevejene og befordringsvæsenet. I Odense boede i de år ingeniørkaptajn Recke [von der Recke], og det var ham, der byggede de første landeveje. Jeg kan mindes ham og hans børn, og jeg erindrer også, at daværende proprietær Hansen-Kragsberg ved Odense ('Kragsberghansen' kaldtes han i daglig tale, og han var far til etatsråden på Mullerup) tilsølede ham i aviserne, hvor han beskyldte ham for at modtage stikpenge. Samtidig døde Recke, og da en begravelse i de tider altid foregik fra hjemmet, endog i den grad at lejetjeneren ombød vin og kransekage ude på gaden til dem, boligen ikke formåede at rumme, så mødte Kragsberghansen også der. Men i samme gård – lige over for St. Knud – boede også 6te dragonregiments chef, den senere general Wedel Wedelsborg, og han gik lige hen til Hansen og i hele forsamlingens påsyn viste ham døren. Og han kunne gøre det så meget lettere, som bemeldte mand var lidet afholdt eller agtet. – Først op i 50erne kom landevejene ind under amtet, da man kom i tanker om, at man jo dog byggede veje for befolkningens skatter. Som sagt, den store landevej gennem Fyn var den gang befaret. Jeg kan endnu se, når diligencen en vinterdag rullede ind i gaderne i Odense og fyldte hele rummet med damp fra de svedige heste, og så kom købmændene på støvlerne!

Ganske bestemt havde man også den gang postbud, men det hastede ikke, og en postmester var ikke således at komme nær, man havde endog det ordsprog 'at være lige så grov som en postmester', men der medfulgte jo probenreutere, og dem ønskede man at hilse på, og så tog man sine breve med tilbage. Telegrafen kendte man ikke, og jeg erindrer, at et kornfirma i Odense holdt sig i forbindelse med Hamborg på den måde, at en ridende stafet landet igennem bragte de stigende eller vigende kornpriser. Kornhandelen bragte den gang rigdommen, undertiden rigtig nok også ruin.

Der er i det hele taget så meget fra min barndom, der nu lyder som en fabel. Hvem kan vel nu tro, at man i min ungdom vadede i sengehalm på Østergade en flyttedag, eller at man, når greven på Brobygård holdt fødselsdag, pløjede og tromlede de omliggende veje for at muliggøre kørsel med

lukkede vogne, da vejbanen året igennem var formet til en dyb, ensporet hulvej. Nu ville gæsterne – om så var – komme pr. flyvemaskine, og man kunne spare både plov og damptromle!

Når man den gang talte om 'vognmænd', så tænkte man på postbefordring, - dem der besørgede arbejdskørsel hed 'småkørere' – da i Odense, og det var vognmændene, der havde eneret til befordring landet over. Når man bestilte en vogn 'på rullen', så betalte man dem på postkontoret og kusken fik så sin timeseddel og den forpligtelse kun at anvende en time pr. mil. Når man kørte ud af byen eller ville anmelde sin ankomst, så blæste han os et stykke, der rigtig nok oftere mere lignede et nødråb end en musikalsk underholdning. Jeg husker engang at min far ventede nogle venner fra Odense, deriblandt den bekendte ritmester Würtzen. De herrer lejede et firspand på postkontoret, men væltede ved Selleberg i en snedrive, brak arme og ben, og kørte så tilbage med stumperne. De fik ingen fedekalvesteg den dag.

Kerteminde fik post 4 gange om ugen fra Odense, 2 gange direkte og 2 gange over Nyborg, skiftevis pr. rytter og pr. vogn. De andre 3 dage låste postmesteren kontoret og tog på landet. Nej et brev måtte man hellere sende pr. bud, når det hastede. Frimærker var der ingen af, og desuden skulle man på postkontoret for at betale efter vejlængden, og der var jo længe mellem hver gang man kom til byen. Hastede det ikke, og man for resten ønskede at spare på skillingen, så sendte man det til byen ved lejlighed og lod det da indlægge hos den købmand, man vidste blev besørget af vedkommendes egn. Købmanden havde en brevskuffe, og han sørgede så for viderebefordring. Et sådant brev havde altid den påtegning: besørget ved godhed.

Da min svigerfar 1836 købte Hannesborg af daværende justitsråd Berg til Skovsbo, blev en fæstehusmand beordret til at bære et brev til Brahesborg, da godsforvalteren dér var fruens værge, og hun ønskede at meddele sin beskytter, at hun havde fået den uhyre sum af 36.000 Rdl. for gården med fuld besætning (ca. 350 tønder land, ager, mose og skov samt 10 huse med 3-5 tønder land). Jeg havde aldrig været i Odense, forklarede husmanden mig, men man pegede i den retning, jeg skulle gå de 6 mil, og på godt og vel 3 dage og nætter var jeg hjemme igen.

Når folk skulle i 'kongens tjeneste', som det hed dengang, så gik de altid på deres ben, hvad jeg for resten har fortalt. Jeg mindes således, at en mand har fortalt mig, at han gik de 14 mil gennem Sjælland uden at komme under tag. Maden bar han i sin tværsæk, og vejgrøften var hans seng. Fynboerne aftjente den gang deres værnepligt i København, Nyborg og Odense, senere, efter Treårskrigen, i Rendsborg, Itzehoe og Nyborg.

Selv har jeg 3 gange været i Jylland med egen befordring. Den ene gang nåede jeg endog nær Viborg, mens jeg de andre gange nøjedes med Kolding-, Vejle- og Horsensegnen. Således var det i de tider billigere og langt, langt behageligere, når man dertil havde et tiltalende følgeskab. Mindre morsomt var det der imod at komme over bæltet med heste og vogn i åben båd. Jeg kommer til at tænke på, at 6te dragonregiment ofte drog til Århus til større øvelser sammen med de jyske rytterregimenter, der før 1842 bestod af 4, nemlig landsenererne i Haderslev-Kolding, kyradsererne i Horsens-Vejle og så dragonerne i Århus og Randers. Tænk for en transport over bæltet af 4 eskadroner a 120 heste i sejlbåde. Men så var Frederik den 6. også en lykkelig mand, når han kunne køre omkring med disse 2500 ryttere. Vor gamle Søren Kusk kunne blive ung igen, når han fortalte om slige dage.

Og når der så indtraf en isvinter, så kunne postgårdene i Odense og Nyborg være befolket fra kælder til kvist af rejsende, der ikke kunne komme over bæltet eller ikke ville begive sig ud på en sådan fart, endog med udsigt til at tilbringe en nat i åben båd eller måske få lov til at sidde på Sprogø i flere døgn. Mærkeligt nok var det netop min fars lyst at være med på en sådan tur, han lige frem glædede sig til farten, og der måtte helst være nogle forhindringer med i købet. Han var mand

for at gå de 4 mil på isen, og han gav gerne en håndsrækning, når sejlene blev sat til. Han kendte i grunden heller ikke til at fryse, og jeg erindrer endnu, at jeg var 20 år, før jeg havde set en kørepose på Ulriksholm. Min mor tog næsten aldrig ud, slet ikke om vinteren og i det hele aldrig i åben vogn (af helbredshensyn), og børnene måtte selv om at pakke sig ind, tænker jeg. Der var da ingen som helst, der spurgte os, om vi frøs eller fik det for varmt.

1846 – om efteråret – besøgte Christian den 8. med sin dronning Odense, kommende fra en baderejse ved Vesterhavet. Jeg stod på Flakhaven mellem 2 vandposte, da majestæterne holdt deres indtog. Det var sent om aftenen, og jeg så i grunden ikke andet end en myldrende masse mennesker. Men næste dag tog jeg opstilling ved St. Knuds kirke, og der så jeg dronningen på nært hold og blev meget forundret over, at hun lignede en almindelig madamme. Fruer havde man nemlig ikke mange af i de tider og absolut kun mellem dem, hvis mand havde en titel. Før min far blev jægermester – jeg var den gang 15 år – hørte man kun 'madam' på Ulriksholm, og kom der en mere elegant mand i besøg, der mente at denne titel ikke passede her, så var min mor ikke bange for at rette ham. Og da så titelen kom, så kunne hun uden at blinke madamme nabokonerne, ikke for at nedsætte dem, langt, langt fra – nej hun tænkte kun på, at således skulle det være. Det var for øvrigt hendes natur at være stram opad og venlig mod ligestillede og nedad.

Endnu i de 15 år vi var på Søbysøgård, var forpagterens hustru madamme mellem folkene, og når vi var til middag hos kaptajn Falsen – og kom der nye folk med nye moder – rettede jeg dem. Ikke af den årsag at kaptajnen ved bordet madammede sine gæster, f.eks. også præstens og godsforvalterens fruer, men også af den grund, at formen lå mig i blodet fra gamle dage. Jeg var ikke fremskridtsmand her den gang, mens jeg nu finder det naturligt at anvende frue, når jeg taler med konen, der ligger ude på trapperne. Berg på Damsbo havde den samme husorden, så længe han var forpagter. Jeg kan endog erindre, at jeg i 1857, da min søster[5] blev gift med prokurator Langkilde, ømmede mig ved at skrive 'Frue' på hendes breve.

Men immervæk kommer jeg bort fra vejene og postvæsenet, og det var dog i grunden den slags, jeg ville tale om. Jeg har bevaret så meget af den art i erindringen, det kniber bare med at få det frem.

Som jeg for længst har fortalt, fik vi på Ulriksholm kun post 2 gange om ugen, men i 1848 – da krigen brød ud – kom jo også trangen til at høre nyheder, og en behjertet mand fra Rønninge fik så den ide at bringe os den 2 gange til, dog at afhente på Geels kro, en kvart mil fra gården. Men tænk for en vandring fra Rønninge over Hindemae, Ullerslev, Flødstrup, Skovsbo, Hundslev, Selleberg. Mindst 4 mil. Ganske bestemt kunne han nu og da komme op i en vogn – den store, svære Morten Post var afholdt, men på hjemturen havde han så den besværlighed, at han altid var beruset – selvfølgelig! Og så bar han på posttasker og pakker, - han var særlig damernes ven og forstod at gøre indkøb. Han lå natten over i Odense, men endda mener jeg, at turen var drøj, og han svigtede næsten aldrig, selv i snestorm, og på en sådan dag var der jo ikke mange vogne på vejene.

Før den tid holdt bønderne ingen aviser, men nu slog en landsby sig sammen om et eksemplar, og ombæringen besørgede skolebørnene. At der på den måde medgik 8-14 dage, før omgangen var tilendebragt, var ingen nævneværdig anke. Endnu mens jeg var på Søbysøgård til 1877, holdt denne ordning sig, til dels da, og vi mærkede intet savn. Og så skulle man nu se en Stiftstidende fra 48! Ikke engang krigen formåede at forøge omfanget, og af avertissementer var der et såre ringe antal. Men som en mærkelighed for den tid skal jeg dog anføre, at avisen daglig meddelte en liste over dem, der gik over Storebælt. Man havde at skrive sit navn og stand, al den stund det var en mærkelighed, at man rejste.

---

[5] "Feda" (1835 - 1918). - Udg. anm.

Hvorledes assuranceforholdene var i min barndom, kender jeg ikke, men da Ulriksholm brændte i 1834 – jeg var den gang 1 år – få dage efter høsten var tilendebragt, var avlen ikke forsikret. Om det hele gik op i røg, ved jeg heller ikke. Der kan jo ha' været hæs [en stor overdækket halmstak på marken]. Men det er i alle tilfælde klart, at alt dette var et føleligt tab. Mine forældre opholdt sig den dag i Svendborg. – Derimod erindrer jeg, at der ofte vandrede brandlidte folk omkring for at indsamle hjælp. Man kunne den gang få en sådan tilladelse på herredskontoret, og i bondesprog kaldtes det at samle brandstød, velsagtens en forkortelse af understøttelse. Og fra den tid har man lavet en historie om en jysk gårdmand, der en dag kom ind på herredskontoret for at bede om omtalte bevis. Men så siger fuldmægtigen, hvorledes det kunne være, at branden ikke var anmeldt, og han fik så det svar, at gården stod endnu, men at den skulle ryge i morgen, om vinden blev gunstig. Således havde nu han opfattet forholdene.

Bønder dengang og nu er 2 slags forskellige mennesker, og det var ingen sjældenhed, at f.eks. en husmand, der skulle underskrive en kontrakt, erklærede at han ikke forstod den kunst. Man skrev da for ham, mens han – at begynde med – holdt ved pennen, og man føjede da til under navnet: med ført pen, men nøjedes dog med at skrive m.f.p. – men i de tider var så også sognets største godsejer født formand i sognerådet, og man hørte aldrig sognerådsvalgene omtalt, som jeg også tænker, at rådet selv har udpeget nye medlemmer, - også til borgerrepræsentanter i købstaden. Man nøjedes i det hele med at passe sit arbejde, der begyndte før dag og sluttede, når solen ringedes ned. I mine drenge- og ungdomsår kendte man ikke til at se efter hvad klokken var. Man så efter solen, og var vejret skyet, kneb det med at bestemme tiden, og om vinteren var lygte i ladegården rigtig nok ganske ukendt, selv i kostalden, - kun staldkarlen havde denne forret. Jeg har aldrig set et lys i karlekammeret, og man gik heller ikke med tændstikker i lommerne; man havde i reglen ingen.

Jeg kan mindes, at man berømmede Fåborg for sine høje kornpriser, og at der dér var et stort kornfirma, Ploug, der trak folk til sig langvejs fra, dog rigtignok ikke fra Ulriksholm, og jeg kan huske af selvsyn, at firehestesvognen fra Østergård kørte sæd til Nyborg, selv om vejlængden er 3¼ mil og der af var og er de 1½ biveje. En gammel gårdmand har fortalt mig, at han engang måtte søge 3 byer: Kerteminde, Odense og Nyborg, før han fik sin sæd solgt mod kontanter. Han skulle pantes for skatten og måtte ha' penge med hjem. Han havde også engang været til hesteauktion i Nyborg, da de spanske tropper dér flygtede ud på den engelske flåde og efterlod et dragonregiment på 'øen', man tog bare hovedtøjet af dem og lod dem løbe. Han selv havde været stænderdeputeret og tilbragt mange glade dage i Roskilde, hvor stændersalen den gang var, da Frederik den 6. - og da også Christian den 8. – ikke ønskede denne hallo i København.

Og jeg har også talt med flere gamle folk, der som soldater havde tilbragt år og dag i Frankrig efter Napoleons nederlag ved Waterloo, en begivenhed vores gamle sadelmager havde oplevet. Som dreng lyttede jeg til al den slags og har bevaret det i min erindring, samtidig med at jeg ingen ting gad lære i skolen. Skolen var mig et torturkammer såvel hjemme som i Odense, men mærkeligt nok slap jeg dér med en eneste lussing, uagtet spanskrøret blev brugt hver eneste dag, og så fik jeg endda denne kindhest for 'opsætsighed'. Men derimod var jeg i disse skoleår klassens opsynsmand, og ved lejlighed blev det fremhævet, at jeg som sådan var nr. 1 i hele skolen, men der blev rigtig nok også føjet til, hvor beklageligt det var, at jeg nærmest også var nr. 1 i dovenskab.

Den gang pryglede man over hele linjen, om det så var under konfirmationsundervisningen. Jeg har set præsten skille sine hænder, der var foldede til bøn, og så klaske løs til højre og venstre side. En lærer, der senere blev præst i Slesvig, gik altid med en tamp i baglommen på sin frakke. Jeg antog den gang, at det var resten af en kane- eller hundepisk, og den brugte han med øvet hånd. En dag tampede han 14 drenge, der en snestormsdag kom for sent om morgenen. Kun en dreng i klassen foruden mig var værdig til at være tilskuer. Vor religionslærer, der senere blev en berømt

Grundtvigianer og seminarieforstander, underviste med spanskrøret i samme hånd, som omfattede bibelen, og ingen profos forstod bedre at svinge sin stok. Han lød det velklingende navn 'Slagteren'.

Og så får De nøjes for denne gang, kære Abel, og jeg skal kun føje til, at uagtet disse 11 kvartark er jeg ingenlunde udtømt endda.

Den venligste hilsen fra

R. Syberg Petersen

16.3.1918

Som jeg vel tidligere har fortalt, kunne der være meget hyggeligt og roligt en vinterdag på en herregård i mine drenge- og ungdomsår. Tærskerne stod på loen, og i koladen kom man ikke, og daglejere var der ingen af – kun hoveripligtige husmænd, der blev hjemme når det var uvejr. Og når så Lars avlskarl gik på huggehuset, kusken i smedjen, en karl hen for at hede ovn, en anden for at spænde for hestekværnen, så var styrken anbragt. På værkstedet lavede vi næsten alt hvad vi havde brug for, - reparerede også vogne. Jeg havde for eksempel aldrig set en jernskovl eller greb på Ulriksholm i min fars tid, men redskaberne var da så rigtig nok også derefter. Tænk bare på en forkestage, en træskovl eller møggreb, - man fik ikke et menneske nu tildags til at arbejde med den slags. Om det så var søm, så lavedes de i smedjen af gamle hestesko.

Vi havde på Ulriksholm 28 huse – næsten alle med 4-5 tønder land og pligtige at gøre en ugedag foruden et antal høstdage, og pligtige at vedligeholde så og så mange favne hegn. Regnskabet over dagene holdt avlskarlen på den måde, at husmanden medbragte sin 'hovepind', der blev sammenlagt med en tilsvarende der opbevaredes på gården, og Lars skar så en skarre i dem begge på en gang. Når året var omme optaltes så dette regnskab, og dermed var den sag i god orden. Pen og blæk var vel opfundet, - der var bare ikke brug for en sådan luksus! Jeg mindes endog, at de yngste børn i landsbyskolerne fik den første undervisning i skrivekunsten ved at øve sig i sand med en lille selvlavet pind. Også her skulle der spares!

Husmændene havde så deres bestemte dage at møde på egen kost samt medbringe en lille øldunk, der dog aldrig slog til en sommerdag, hvad da så heller ikke fordredes eller blev påset. Det hele gik i fred og ro lige til 1848-49, da alle de mange rigsdagskandidater sværmede omkring for at oplyse fæsterne om, at de var trælle, og at husene i grunden var deres – i alle tilfælde mod en ringe godtgørelse til deres tyran. Der kom dog hurtigt ro over dem igen hos os, da det jo også gik op for husmanden, at når dagen var til ende, var en part af huslejen betalt. Vi skulle jo også nøjes med hans arbejde, når han - eller enken – bare kunne liste ned på gården, og alle de ældste folk anbragtes altid i haven, hvor de kunne arbejde som nu kræfterne slog til. At skillingerne ikke var så nemme at skaffe frem fik de at vide, da hoveriet blev afløst, og at det også var rart, at herremanden havde ansvaret for skatterne, gik også op for dem, da de senere blev selvejere. Vi havde dog ikke mange besværligheder af dem.

Først efter Treårskrigen kom tærskemaskinerne frem. Før den tid fandtes de vel her og der, men var lidet kendt eller skattet. Den gang var det møllebyggerarbejde at lave dem, og de var både tunge og meget solide. Men nu efter krigen voksede jernstøberierne op som paddehatte, stiftet af ganske ukyndige folk, for eksempel modelsnedkere, der savnede al teknisk hjælp. Det var landmændene, der måtte betale forsøgene, der gentoges ved en hver reparation. Jeg overdriver aldeles ikke, når jeg siger, at det at tærske en hel dag uden at lide havari blev betragtet som en glædelig oplevelse. Nej, den dag man tærskede var man ved hånden. Man gik aldrig længere fra arbejdspladsen, end man kunne høre maskinen. Og stoppede den, så var man klar over at man skulle til at

smede og hamre, om der da ikke skulle en vogn til byen. Så for .....! lød det ofte, når lyden faldt bort, og når man så nåede laden, kom de med stumperne for at fremvise, hvorledes de oprindeligt havde været sammenføjet.

Jeg mindes den første jernmaskine jeg så. Det var vel 1853, da rygtet gik at Jens Clausen i Marslev havde fået en sådan indretning, og at den netop skulle prøves samme dag. Så tog avlskarl Lars og jeg støvlerne på og piben i munden og vandrede ad Marslev til for at se dette hekseværk. Man måtte dog følge med udviklingen mente jeg, mens Lars var af den anskuelse, at det var hundekunster, men at vi vel kunne ofre en eftermiddag for at besøge en gæstfri mand. Og da vi så kom ind ad porten, så vi at der ligefrem var fest. Jens Clausen gik i skjorteærmer og smækforklæde og opvartede sine gæster, der nølende modtog indbydelsen til kaffebordet, der prangede i storstuen. Topfiguren var den gemytlige jernstøber, der gjorde kur til bønderne og forklarede om den uhyre fordel, det ville være for dem at få en lignende indretning. Efter kaffen, da der blev meldt, at nu var der spændt for, gik vi over på loen og var vidne til, at maskinen ikke alene aftærskede sæden, men også åd halmen. Det var i alle tilfælde kun avner og hakkelse den sendte ud over laderummet. Ja det var da såre fornøjeligt, mente vi. Senere bænkede vi os omkring punchebollen, og jernstøber Rasmussen, Nørregade, hævede sit glas og ønskede Jens Clausen – med en bøjning hen imod konen, der stod med et fad hvedebrød – at han måtte have lykke og velsignelsen som banebryder på et område, der meget for længe havde stået i stampe. Og ud på natten gik Lars og jeg velpakkede hjem og blev snart enige om, at dagen havde været herlig, og at vi varmt måtte anbefale min far at gøre denne bekostning. Vi fik så også maskinen det påfølgende år, men rigtig nok til liden glæde for os og hestene, og mangen en gang angrede vi vort råd. Tærskemaskinerne var i mange år en såre ufuldkommen indretning.

Og så vil jeg fortælle en smule om hør, der i mine drengeår spillede en ret betydelig rolle. Vi havde en tjenende hørsvinger på gården, en lærling fra 'Lykkenssæde'. Jeg mener endog at mindes, at en karl med Schrolls lærebrev i hånden var fritaget for at være soldat. Den gang havde værnepligten jo så mange undtagelser. Man havde for eksempel gammelmandssønner (en gårdmand der på grund af alder var forhindret i at bestyre sin ejendom eller fæstegård), lige som også sognefogeden sin levetid kunne fritage mindst 2 sønner, ja endog plejesøn. Samme ret havde større avlsgårde med tiendepligtigt hartkorn, men her fordredes, at de så skulle – som erstatning – bygge et hus. Lærer-, præste- og herregårdssønner havde ingen værnepligt før 1849.

Hørren blev sået i grønjord, og man gjorde sig ulejlighed for at anvende megen udsæd for at få en finere stængel. Der var den gang, at man gav arealet en omgang til af dette 'levende' frø. Hjemme havde vi grave til rødning, da vandet i vandstederne fordærvedes. Vi havde både tørreovn, hus til skætning og en større stue i sidefløjen, hvor der var anbragt fine og grove hegler. Jeg tror bestemt, at jeg endnu kunne hegle en lok hør og måske vride den op, så den kunne gå lige på rokken. Jeg har i alle tilfælde ofte prøvet det, og mangen en gang satte jeg mig ved rokken og spandt en nogenlunde tråd. Men den gang var jeg dreng. Man tilvirkede jo alt hvad man brugte af linned og hvergarn. Om vinteren gik rokken fra morgen til aften, endog i købstaden, og så at sige enhver klud var hjemmelavet.

Man lavede den gang også æblemost af tildels nedfalden frugt. Haven var jo stor og velforsynet, og varen var nærmest usælgelig på grund af de ringe transportmidler. Det skete, at svinene måtte hjælpe til efter en stormdag. Tilberedningen var sikkert meget ringe. Man stødte æblerne i store kar, kom dem så på en pressemaskine og fyldte så saften på store tønder. Man kunne så både vinter og vår få sig en forsvarlig rus. En potte varm most sødet med sirup var ikke at foragte, men det kan derfor gerne være, at det gik vel meget ud over en skrøbelig mave. Most og gammeløl spillede en stor rolle året igennem. Vi savnede aldrig, og selv kunne jeg den gang tage min part. Mine tænder kan lige frem løbe i vand, når jeg tænker på boghvedegrød med most til. Men nutiden har jo andre

fordringer. Jeg tror kun ikke at glæden derfor er større. Sager som aqvavit, bajer, cognak og whisky, ja endog punch var tildels ganske ukendte i mit hjem. Gæstebud var i det hele en sjældenhed. En ganske enkelt gang med års mellemrum var der en lille middag, men ellers stilhed i måneder og halvår. Mine forældre yndede ikke festligheder som fødselsdag, sølvbryllup, ja ikke engang konfirmation, da vi kom så langt.

Og så kommer jeg til at tænke på "Ånden fra 48". – Ja ganske bestemt var der begejstring over friheden og krigen, men når jeg hører tale om de tider eller læser om jubelen, så mener jeg dog altid, at den som enhver anden rus snart blev afkølet. Friheden havde jo mange modstandere, og da man begyndte krigen i den tro, at det hele kun drejede sig om måneder, blev man snart skuffet. Til at begynde med troede man jo, at felttoget ville bestå i at besætte hertugdømmerne for at tilvejebringe orden igen; at der blev brug for skarpe patroner troede man ikke på. Men man sang jo og støjede, holdt jublende møder, meldte sig til krigstjeneste den ene dag og lod sig slette af listen den næste. Da garnisonen forlod byen, overtog borgerne vagttjenesten; man stod på post i høj hat og diplomatfrakke, og om eftermiddagen drog man – syngende 'Den tapre landsoldat' – ud til våbenøvelse. Men selvfølgelig varede alt dette kun 14 dage. Jeg husker en borger – Ørnstrup hed han – han var den gang ikke ung og havde måske kendt krigen 1807-14, - han var i alle tilfælde en livlig, begejstret mand, der var med alle steder, og som på Albani torv gav undervisning i at bruge en høstle sat på en lang stage. Man kunne – forklarede han – slå hovedet af 10 Slesvigholstenere på én gang, --- når bare man havde dem. Alt dette var jo såre fornøjeligt for mig, der gik i mit 15de år. Da krigen begyndte, havde jeg – og mange med mig i Odense – aldrig set andre soldater end 6te dragonregiment. 3die jægerkorps (nu 19. batt.) lå vel i Nyborg, men så langt kom de færreste mennesker, og den gang kendte soldaten ikke til ferier, absolut ikke, - ligesom en officer også tog sine egne klæder på, når han var på rejse. Og da så bemeldte korps skulle ankomme til byen, gik min bror (Christian i Finland) og jeg langt ud ad landevejen for at modtage de mange kendte ansigter fra Kølstrup sogn. Men uheldigvis kom så min far kørende – også han ville overvære den jublende indmarch i byen, - og han mente nu, at vi hellere måtte sætte os op i vognen for senere at søge vort logi. Selvfølgelig smagte denne venlighed ikke, men der måtte ties og lystres, - således lød det den gang – og vi trøstede os med, at vi kunne hilse på vore venner den følgende morgen før skoletid.

I de dage behøvedes ingen indkvarteringsbillet, man sloges tværtimod om at få 4-6 mand med sig hjem. Jeg har selv været med i ilden, da en gift lærer engang sendte mig hen på torvet for at udtage – ja helst så mange jeg kunne skrabe sammen. Den gang drejede det sig kun om et ophold på nogle timer, men der var jo mange om budet, og en dreng agtede man jo ikke videre på. Men endda gjorde jeg mig gældende og fik også 3 jyder, der nærmest var generede af al denne venlighed, der vistes dem af denne ungdommelige vært. – Snart fik piben en anden lyd! Der kom jo soldater næsten hver dag, og det varede ikke længe, før den velhavende borger fandt på at leje kvarter hos beværtere eller hos folk, der søgte en fortjeneste ved at overtage byrden, og en soldat, som fik billet til langt ude på Nørregade, kunne senere få lov til at daske helt ud på Vesterbro. – Det går jo i det hele med begejstring som med kærlighed: den slags er en rus, der fordunster og først får værdi, når følelsen går over til udholdenhed og offervillighed, samt til venskab og overbærenhed.

Nej heller ikke den gang kunne man udholde at råbe og synge i 3 år, så meget mere som der kom mangt et sørgeligt budskab og selvfølgelig også generende fordringer til pengepungen, der ikke skulle blive fed af kompriserne for rug, byg og havre. (1848: Rdl. 3.19, 3.25, 2.23. – 1849: 2.87, 2.78, 2.10. – 1850: 3.93, 3.07, og 2.40). Priser, der nu til dags tager sig ud som det rene vanvid, selv om man omskriver dem til kroner og ører.

Men der var jo røre i Odense, der den gang kun havde 10.000 indbyggere. Alle mænd og drenge bar den danske kokarde på hat og hue, og den der havde fået et brev fra armeen læste det op på knejper og kroer. Jeg har endog set en mand stående på et bord på *Postgården* for at skildre sla-

get ved Slesvig påskedag. Her samledes også de fynske herregårdsskytter med baron Blixen, Dallund, som fører og daværende jægermester Sehested, Broholm, som menig mand, og jeg mindes endnu hvor jeg stod, da 6te dragonregiment i de røde trøjer, i alt 4 eskadroner a 120 mand, bølgede ned gennem Vestergade. Man græd og sang og råbte hurra så stemmen kvaltes, og gik så hjemad for at skjule sit bevægede sind. – Men snart kom der jo også sårede og blandt dem en husmandssøn fra Ulriksholm, der havde sat sit ene ben til ved Slesvig. En lidelseskammerat fra Vindinge, begge af 3die Jægerkorps, gjorde ham følgeskab. Og når disse 2 unge mennesker gik ned ad gaden på deres krykker, så flokkedes folk om dem for at kærtegne dem og for at vise dem anden venlighed. – At læse var der naturligvis ikke tid til den gang; jeg havde ganske andet at bestille, snart på lazaretterne og snart ud ad landevejen for at modtage nye afdelinger. Jeg var med alle, alle steder og sad hellere på sengekanten hos en såret soldat end hjemme i logiet med bogen i hånd. Jeg boede den gang sammen med afdøde etatsråd Fog, Risinge, og en søn fra Ørbæklunde, der døde som overretsprokurator, og særlig Lange og jeg var ivrige at studere militærvidenskaben, mens Fog var mere optaget af, hvad vi skulle ha´ til middag.

Så kom pinseferien, og min bror og jeg gik hjem for at nyde friheden, kun lidet anende at 10.000 svenskere var gået i land ved Kerteminde og Nyborg for at ofre liv og blod for de danske brødre. Om aviserne forud havde omtalt denne begivenhed har jeg glemt. De havde i alle tilfælde ikke samme betydning som nu, og jeg læste da heller ikke *Stiftstidende*. Telegrammer og den slags var ganske ukendt. Enhver nyhed var mange dage om at nå ud blandt folk, og derfor blev jeg såre overrasket ved at se fanevagten foran tårndøren [på Ulriksholm] og trappen befolket af støjende officerer.

Spraglede var de svenske soldater ikke, uniformen var mørkeblå med een rad blanke knapper, men det ene regiment, 'Elfsborgs', bar pikkelhue, mens 'Skaraborgs' havde en chako næsten lige så høj som gardens huer. Mange dage havde vi dem ikke, men dog længe nok til at erfare, at officererne i høflighed stod langt, langt over vore, samt at mandskabet var himmelglade for den kost, man bød dem. Der blev sagt, at det brød de medbragte var bagt af havre. Alle øvelser begyndte med salmesang, og vældigt og smukt lød sangen den skønne forårsdag; det hele var et nyt og betagende skue for mig, og befolkningen glemte sent dette besøg, en og anden måske aldrig! Og da de så skulle rejse, så spændte bønderne for. Et sådant vogntog har jeg aldrig før eller siden set. Jeg stod i Hundslev i timer og blev aldrig træt af at se og høre.

Desværre var det hele blind alarm. Da de 10.000 mand kom til egnen om Assens, blev de liggende der til hen på sommeren, åd, drak og morede sig, og rejste så hjem igen. – 1864 kom der en dag et telegram fra Stockholm, at 20.000 og 'ham selv' var på vejen til Dannevirke, men også den gang var det røg. Det var 'Statskunsten' der forhindrede det, forklarede flere år efter en landsbylærer, da jeg besøgte min bror ved Trelleborg. Jeg mindes en gang et rigsdagsvalg, hvor forlængst afdøde baron Blixen stillede sig, og hvor en vittig degn stillede det spørgsmål til 'den ærede candidat', om han ville søge at fremme skandinavismen. Og her til svarede baronen så: Såfremt kongen af Danmark og det danske folk, samt kongen af Sverige-Norge og det svenske og norske folk vil en forening, som samtlige europæiske stormagter vil billige, så skal jeg ingen hindring være. (Stormende jubel). Blixen, som senere – for anden gang – blev gift med prinsesse Augusta, dronningens søster, var den tids flotteste godsejer, men rigtig nok også en mand, der ruinerede sig selv i en følelig grad.

Men siden vi før talte om jægerkorps, føler jeg trang til at gøre den bemærkning, at disse korps blev meget omtalt i Treårskrigen. Armeen havde den gang og til 1860 5 jægerkorps. Nr. 1 var de såkaldte Kastelsjægere (Jyder), nuværende 20. batl. Nr. 2 var Kulsvierne, nuværende 18. batl. i Helsingør. Nr. 3 nuværende 19. batl., Fynboer. Nr. 4 Kielerjægerne, der under oprøret tog Rendsborg, samt nr. 5, der bestod af Lauenborgere, nuværende 21. og 22. batl. Og den første danske offi-

cer der faldt ved Bov den 9de april 1848 var kaptajn Hegermann-Lindencrone af 3die jægerkorps, velsagtens en bror til ryttergeneralen, der i mange år boede på Bjørnemose ved Svendborg. Min ældste bror (Theodor) aftjente sin værnepligt ved 3die jægerkorps, hvor han lod sig uddanne som løjtnant, hvad igen havde til følge at han som forpagter i Vendsyssel blev indkaldt i december 1863 til 5te bataljon, der gjorde felttoget med ved Dybbøl og da Als blev taget, men 3die jægerkorps – da 19de batl. – kom til Fredericia og var en af de afdelinger, der afsluttede krigen uden nævneværdige – som det hedder – tab.

Og så må jeg omtale den mærkelige forskel, der er på avisernes indhold fra 1864 og dem vi nu læser og har læst i snart 4 år. I 1864 fulgte der en sværm af referenter med armeen lige fra Dannevirke og til Skagen, og alle brugte de et sprog, der forargede og forbavsede alle nogenlunde besindige mennesker. Det lyder måske som en overdrivelse, men sandhed er det endda, at jeg, som den gang på Søbysøgård holdt Flyve Posten (Erik Bøgh), skrev til Odense postkontor og bad dem holde bladet tilbage. Jeg kunne ligefrem ikke udholde at læse det, mit sind kom hver dag i oprør over sproget og de meddelelser, bladet fremkom med. Stiftstidende var i sandhed drøj nok, men en avis måtte jeg jo ha'. Man skrev uden at blinke, om man var købt eller solgt. Soldaterne var fortrinlige, men officererne duede ikke. Hegermann-Lindencrone, som trak sig tilbage op ad halvøen forfulgt af general Gablentz, fik øgenavnet 'Baglents', og man latterliggjorde ligefrem bestemmelser, som armeen tog. At overledelsen var simpel er der vel ingen tvivl om, men krigsminister Lundbye, Monrad, ja hele regeringen var jo dog dem, der havde hovedstemningen for sig, lige som de også lod sig lede af bladene. Jeg har ejet mange avisudklip fra de dage, men har desværre tabt dem ved den megen omflytning de sidste 24 år.

Men forgangen læste jeg en brevveksling mellem André og Krieger fra 64, da Krieger var i London for at forhandle om fred. Han og Monrad afslog jo den gang – efter Dybbøls fald – at modtage Nordslesvig til Flensborg, og Krieger skriver da til sin politiske modstander (André), at om krigen havde været bedre ledet (af Meza og Gerlach), havde sejren været sikker. (Han mente altså, at 40.000 kunne slå 10 millioner). Når den slags mennesker skal regere land og rige, så er vor skæbne jo ikke tvivlsom, og Krieger var dog højesteretssagfører, senere nåede vi ned til degnen I.C., der under forhandlingerne om vestfronten mente, 'at vi jo dog skal stå på lige fod med fjenden.' Skulle man virkelig tro, at et sådant menneske formåede at mase sig frem til den højeste stilling her i landet! Da Christian den 9de blev udråbt fra Amalienborg den 15. november 1863, råbte folk til ham: underskriv forfatningen!!!, og da han betænkte sig i 3 dage, hånede bladene ham og sigtede ham for forræderi. Loven var jo vedtaget af landets kårne mænd.

Det var i slutningen af november eller først i december, at jeg en råkold dag tog afsked med min bror på Odense Vestergade. Stemningen var trykket, og der skulle jo være en afslutning på følgeskabet, så jeg brød pludselig af, gav ham hånden, men rigtig nok med det sikre håb, at regeringen aldrig ville lade det komme til krig for at bevare denne tåbelige lov. Nå, han kom jo uskadt hjem, men også uden lyst til at fortælle, i alle tilfælde kun i afbrudte sætninger. Man har et billede af broen ved Rendsborg, hvor der står 2 danske soldater ved den ene ende, men østrigerne har vagt ved en anden, og det er 5te regiment, der havde denne post. Og da krigen så brød ud, fortæller min bror, så stod vi på den åbne mark i 2 døgn i øsende regn. At sætte sig eller lægge ned var ugørligt, og af mad havde vi kun, hvad vi bar med os. Jeg mener bare, om man så kan være begejstret? I 1848 var det forår som i år i marts, og man gik sommeren i møde. I 1864 var det vinter, endda en ualmindelig hård vinter, der varede lige fra nytår til hen imod april. I 1848 tænkte man kun på at dæmpe et lille oprør, i 1864 stod man over for verdens største krigsmagt.

Og så skal jeg dog tilføje, at min bror var officer ifølge værnepligt, og at hans årstal ikke nåede at blive indkaldt. Han kunne let ha' fået sin afsked, om han havde søgt den. Således bar flere sig ad, da de så hvor det bar hen. Han var ikke begejstret, men han var ærekær, og han mente pligten

bød ham at blive. Og således tænkte også en ældre officer, der havde fået - eller da taget - sin afsked efter Treårskrigen. Han meldte sig igen, gjorde turen med fra Dannevirke og blev senere med sit kompagni anvist en betroet post ved søerne ved Skanderborg. Denne post svigtede han imidlertid på grund af et nedbrudt sind og helbred, vel i grunden uden at vide, hvad han tog sig for. Jeg mindes selv, at bladene skrålede op, og måske påvirket der af lod krigsminister Lundbye ham stille for en krigsret, der fradømte ham sin rang - også ridderkorset – og pension, samt dømte ham til at blive skudt bagfra. Han blev imidlertid 'benådet'!, og rigsdagen gav ham senere – med mange stemmers modstand – en 'understøttelse' af 196 Rdl 76 Sk. Efter denne kur rejste den nedbrudte mand til Amerika, efterladende sin hustru, for at glemme og bane sig en vej, men man har sikker efterretning om, at han døde som en forhutlet stakkel i den allerstørste fattigdom. Det er oberstløjtnant Bodenhoff, der nys har skildret denne tildragelse – jeg har bogen – og han mener, at Lundbye uden skade kunne ha' sendt denne frivillige kaptajn hjem som en syg, ubrugelig mand.

Så kom 5te regiment, som det hed 1864 efter at være udvidet til 2 bataljoner, hjem til Odense, og man modtog dem som kom de ude fra ekserserpladsen. De fik hverken tak eller velkomsthilsen. Stemningen i landet forbød det. Man var end ikke fri for at håne dem. Ikke soldaterne, men befalingsmændene bar skylden for tabet af de 3 hertugdømmer!

Min bror opgav så sin forpagtning, da han mente, at det alligevel kun bragte ruin, og giftede sig med et fruentimmer, han ikke engang vidste hvem var, - også her kom hans indbildte æresfølelse ham i vejen. Han blæste det hele en march og drog til Amerika for senere at blive skibsmægler i Savannah. Men helbredet var nedbrudt af vinterfelttoget og få år efter døde han af gigt- og klimafeber i en alder af godt og vel 50 år.

Og så vil jeg forsøge at opfriske erindringen om 2 ungdomsvenner, der er gået mig af syne for mere end 60 år siden. – Det var efter Treårskrigen, at jeg traf Constantin Sehested, en søn af daværende ritmester Sehested på Fraugdegård. Han kom hjem fra krigen, hvor han havde aftjent sin værnepligt som trænkonstabel og købte så Kalør, der senere ejedes af Bang, en bror til præsten i Langå, efter at ha' fået en lille arv på 40.000 kroner udbetalt, da hjemmet blev solgt efter farens død. Der var nemlig mindst 8 børn: 3 rytterofficerer, en søn der faldt ved Fredericia og 3 døtre samt min ungdomsven. Kun den yngste søn lever, ham der engang var forpagter først på Tjele og senere på Jægerspris, hvor han afleverede sin og hustruens arv og måtte være glad for, at general Thomsen gjorde ham til chef for 'Røde Kors'. Jeg ser ham nu og da på gaden, men da jeg kun har talt med ham én gang siden han var skoledreng i 50'erne, genkender han mig ikke, mens jeg la'r ham gå. Mærkeligt nok fandt jeg i fjor en dødsanmeldelse der fortalte, at slagter Andreas Sehested Mayland var afgået ved døden, og da ovenomtalte forpagter, ritmester Sehested hedder Andreas og forhenværende degn i Fraugde hed Mayland, så regnede jeg ud, at jeg muligvis her havde ritmester Andreas Sehesteds gudsøn for mig. Og da jeg så kom ned på gaden, så møder jeg netop omtalte Andreas, og min første tanke var at hilse på ham og da fortælle ham om dødsfaldet, men han så mig så udeltagende ud, nærsynet og mindre velplejet, som han altid er, og så lod jeg ham gå og beholdt min visdom for mig selv. Manden er nu oppe i 70'erne, og man øjner ikke spor af en forhenværende husarofficer, hvad han var til kort efter 64.

Men det var jo altså Constantin Sehested, jeg ville fortælle om. – Kalør kunne selvfølgelig ikke bestride hans udgifter. Han kastede vel ikke med pengene, men havde jo på den anden side flotte vaner og fordringer til livet. Han var heller ikke hengiven til nydelsen af spiritus, men han yndede at være på offentlige steder, hvor han var ugenert, og hvor han traf gemytlige folk. Han afskyede dertil dameselskab uden dog derfor at være kvindehader. Han var i det hele taget noget forkvaklet efter en meget, meget streng opdragelse - og af natur melankoliker af reneste art. Har De ham så? Han kom nu en enkelt gang på Ulriksholm og syntes at befinde sig vel der, som også jeg besøgte Kalør eller traf ham i Odense. Men længe varede alt dette ikke. Da gården var afhændet, bestemte han sig til at

rejse til Australien, hvor det den gang hed sig, at der var guld at finde. Jeg var den gang 20 år og Sehested 24-25, men jeg må sige til hans ros, at han altid tog hensyn til min ungdom og aldrig skejede ud sammen med mig, der var lidet bevandret i sammenligning med ham. Så rejste han, og da han gav mig hånden til afsked udbrød han: Havde jeg ikke omtalt, at jeg nu drog til Australien, så blev jeg her!! Manden havde sin formue i behold, næsten da, og 40.000 var mange penge i de dage.

Constantin Sehested forærede mig sin ridehest, der ikke måtte komme på fremmede hænder, men der af havde jeg liden glæde, da den med årene fik tilbøjelighed til solstik. Flere gange endte den i vejgrøften liggende på ryggen, og hver gang var jeg jo i den pinligste forlegenhed, særlig når jeg måtte rive den fra vognen, og der til var ene. Den døde på Søbysøgård, hvor den brugtes til lettere arbejde.

Og jeg mindes nu, at sammen med Sehested udvandrede en maler Wessel fra Odense, som var bror til Vett & Wessel. Nu gik der mange år hen, før jeg hørte fra min ungdomsven, vel nok hen ad 40 år, - da over 30, men en dag kom der så brev fra ham samt et fotografi. Hans brødre stod i forbindelse med mine forældre i Søllerød og havde der fået min adresse. Men brevskrivning lå nu ikke for Constantin Sehested, og jeg behøvede såmænd heller ikke så mange tilføjelser. Fotografiet var meget, meget for talende. Jeg er kvægdriver, skrev han, jeg tilbringer dagen på hesten og natten på den bare jord med sadeltøjet som hovedpude, og når jeg en gang ikke kan mere, så går min vej hen til fattighuset. – Så så jeg en stund på denne for mig nu så fremmede mand, genkaldte i erindringen den unge flotte mand fra det aristokratiske hjem, og smed det så ind på ilden med sorg i hjertet. Jeg ville ikke ha' denne bandit indprentet i erindringen! Jeg havde et andet fotografi fra de unge dage, som desværre tiden havde afbleget, og som desværre er gået tabt ved de mange omflytninger, og den ungdomsven ville jeg bevare. Ja, en værre forandring har jeg aldrig set. Her havde drik og fattigdom sat sit mærke, så det kunne forslå, og jeg har aldrig angret, at jeg fjernede det, så modbydeligt var det mig. Så skrev jeg igen så godt jeg formåede og uden at komme nærmere ind på hans tilværelse. Han besøgte på sin vej gennem Australien en præstesøn fra Hindsholm, og der hen sendte jeg så brevet, men hørte aldrig senere fra ham, kun fik jeg snart efter at vide, at døden havde befriet ham. Hvad er spiritus dog ikke for en forbandelse!!!!

Min ungdomsven nr.2, som jeg her vil fortælle om, var svenskeren Didron. Hans far var jernværksejer i nærheden af Stockholm, og han kom her til landet som elev på Hofmannsgave og derfra igen som forvalter på Østergård hos kaptajnløjtnant Schmidt. Hofmannsgave var den gang en søgt landvæsensskole for velhavende folks børn, - og Tesdorph en ganske ukendt mand på dette område. Didron, der også var Sehesteds ven, var verdensmanden, en udpræget kavaler og alle damers erklærede yndling. Han dansede som Hans Beck, vendte nodeblade ved klaveret, og han forstod at sætte en dame op på hesten med en finfølelse og anstand, der glædede både mor og datter. Af karakter var han et godt menneske og for resten heller ikke mere letsindig end det var passende for hans alder; han kunne både klinke og lade være, og hans lyst var absolut dannet selskab. Men på Østergård var der kun en eneste datter (og barn), der gik varme i forholdet mellem de to unge mennesker, men da fruen foretrak (desto værre) en forstkandidat Oldenborg, en præstesøn fra Marslev, fik Didron sin afsked. Og selvfølgelig måtte han følges til dørs, da han rejste tilbage til Sverige. Hans omgangsvenner fulgte ham til Nyborg, og på Postgården stod så et afskedsgilde, man længe talte om. Sehested var den gang ikke rejst til Australien, og det var ham, der tog styret. Min bror lå ved 3die Jægerkorps, og så forresten mindes jeg kun af gæsterne afdøde forpagter Schmitt og den gamle oberstløjtnant Krøyer. I det hele var min hukommelse den dag meget svækket. Jeg kan for eksempel kun erindre, at jeg rejste mig fra bordet for at bænke mig på sofaen i et stort værelse på hotellet, men så blev der et tomt rum i min tilværelse, og jrg blev endog meget forundret, da jeg vågnede næste morgen ved at se, at jeg fremdeles var i Nyborg og ikke på Ulriksholm. Og næsten værre var det, at jeg ikke havde taget afsked med min ven; han vandrede allerede på isen der ude ved Sprogø, og jeg hørte heller aldrig senere fra ham. Ja, så kørte jeg hjem igen og blev i sengen i 36 timer,

mens jeg senere ærgrede mig i lige så mange uger. Det har i det hele taget alle dage været således for mig, at jeg var unormal efter nydelsen af en halv rødvin eller bajer. Det lyder måske nok som en overdrivelse, men det får så være; jeg vil kun indrømme, at hin dag slap jeg vel ikke med så ringe et kvantum. Men således er det jo da også, at hvad der helbreder slagteren, dræber skrædderen.

Og så vil jeg forsøge at fremdrage Caspar Langkilde, Frederiksborg. Ikke af lyst til at beskæmme ham, hvad han jo selv har besørget, men af trang til at opfriske minder. Jeg så ham første gang, da jeg besøgte mine forældre i Søllerød. Det blev også da berørt, at han måske blev en tilkommende svoger, men den slags troede jeg nu ikke på; jeg kunne ikke bortgive min kønne 20-årige søster[6] til den sjuskede, gråhårede mand oppe i 30erne. Man spurgte mig, hvad jeg syntes om ham, og jeg svarede ifølge mine følelser, hvad så gav misnøje og tavshed. At jeg ikke senere overværede vielsen, beroede ene på vejlængden og den omstændighed, at jeg jo tjente. – Men så kom der den dag, da jeg skulle være soldat; min far ville leje for mig, og Langkilde skulle købe en stedfortræder. Så nærmede vi os indkaldelsesdagen; jeg vidste, at jeg i alle tilfælde selv skulle møde i Rendsborg, til stillingsmanden var godkendt, men jeg ville jo også gerne ha' et ord for, at sagen var i orden. Jeg skrev og skrev til svogeren, der allerede da var bekendt som et smøl af rang, men ikke en lyd hørte jeg fra ham og kunne altså ikke engang forklare mig for kammerherre Berner. Min værnepligt forholdt sig således, at jeg var udskrevet som dragon og skulle i så fald ha' været til Itzehoe, men da jeg fik et højt nummer, fik jeg pas til 5. batl., der lå i Rendsborg, og dermed forsvandt min ringe lyst til at være soldat så langt fra hjemmet, som hertugdømmerne jo den gang var. Da så den sidste dag kom, fremdeles uden brev, så ordnede jeg mine sager, rejste til Nyborg og afsendte der fra følgende telegram: Har jeg ikke svar før klokken 4, går jeg med damperen til Kiel. Og så kom der den besked: Bliv hjemme. Langkilde. – Sagen var i bedste orden, endog i den grad, at min far af krigsministeriet havde fået lov til at møde i mit sted.

Folk, nutildags, har jo svært ved at forstå den afsondrethed man den gang oplevede på landet; det hele var langt, langt længere borte end i vor tid, og så utålmodig og ængstelig som jeg da var – og er den dag i dag – var alt dette kun en næring til uvilje mod Langkilde. Men der om talte man rigtig nok ikke; Caspar Langkilde var potte og pande, han var beskytteren, den der sad på pengekisten, mine forældres og den man troede han selv ejede, - han var usårlig! Da Langkilde blev gift, var han fuldmægtig for Nordre Birk og lejer i St. Hansgade, men straks efter købte han hele gården og holdt en pæn befordring, hvad han vedblev med, da han kom til Frederiksborg. Forresten havde jeg ingen pengebesværligheder med ham. Dem jeg fik, da jeg kom til Søbysøgård, sendte min far mig uden at jeg bad derom, men da min bror i Sverige senere bad min mor om hjælp, ytrede Caspar til hende: Du skal ikke la' Dig flå af dine børn, lille svigermor; Christian skal få pengene af mig! Kan man vel ønske sig en bedre svigersøn? Men sandheden var, at Langkilde den gang ikke ejede en eneste øre, men havde endog for lang, lang tid siden forgrebet sig på de betroede penge, der henlå som prioriteter og obligationer lydende på navn.

Forholdet mellem min søster og mig var alle dage godt på nær den ringe misstemning til at begynde med, men jeg kom der ifølge forholdenes natur kun enkelte gange og med lange mellemrum; jeg var jo heller ikke rejsende. Men syntes om manden gjorde jeg nu alligevel ikke. Der gik endog flere år, før vi brugte "Du". Jeg mindes også engang jeg var der, at han mødte til frokost i underbukser, slåbrok og et gulnet mavebælte om halsen for en mindre lidelse, og al den slags var langt ud over, hvad jeg var vant til eller havde brug for, når en sådan mundering var svøbt om en ubarberet, ufriseret person. Og med anstand modtog Langkilde al den hyldest, der blev ham tildelt. I den periode brød jeg mig aldrig om at se Olaf Poulsen, Jerndorff eller Mantzius; de var de rene sinker imod prokuratoren. Netop hans smøleri og uefterrettelighed værnede om ham: 'således var nu engang den ellers så kære svigersøn'.

---

[6] "Feda" = Johanne Frederikke Stanislauska Syberg Petersen (1835 - 1918). - Udg. anm.

At min far lagde sin formue i hans pengeskab, lyder jo nu som en mærkelighed, men den gang kendte man hverken til boks eller bank. Her i byen havde man kun Nationalbanken, og at købe et pengeskab – den tanke kunne end ikke falde min far ind. Pengene lå jo godt i svigersønnens kiste. Men for øvrigt var min far heller ikke forretningsmand, han afskyede al den slags. Jeg er for eksempel sikker på, at han aldrig har sat sit navn på en veksel. Når jeg de seneste år besøgte min mor, klagede hun vel over, at hun aldrig kunne få sine renter, men jeg tav jo af vane og anede da heller ingen ulykke, - pengene kom vel nok, hele hans færd var jo således. Man morede sig snarest over hans færd. Skulle han en dag på stationen i Frederiksborg, så spændte kusken for og holdt for døren til 5-10 minutter før togets afgang, og når hestene kom uden for porten og mærkede, hvor det bar hen, så satte de i firspring af vane. Folk på vejen måtte vare sig, og før de nåede stationen, væltede Langkilde sig af vognen, stormede ind gennem ventesalen, man hørte fløjtesignalet og et klask af kupédøren, og så gik toget. – Hvad angår hans hustru, da vidste hun jo, at han ikke alene ejede gården de boede i, men også Møllemosegård[7]. Hun mærkede i det hele ingen smalle steder, og hver søndag sad manden i kirken. Husførelsen var i al stilhed – de havde i grunden slet ingen omgang. De første 20-30 år gik med at føde mindst 10 børn til verden, hvad i og for sig jo også var beskæftigelse nok.

Den eneste gang jeg så mig tvivlende om, var engang da jeg var på vejen til Sverige for at besøge min bror; jeg var da i Frederiksborg 2 dage over, men så i den tid ikke et eneste menneske på kontoret, hvor der sad en dreng, mens prokuratoren lå på chaiselonguen i stuen, nydende sin cigar til en kop kold kaffe, som han nippede af dagen igennem, indpakket i sin fedtede slåbrok. Jeg udtalte da, at jeg ikke forstod, hvor pengene kom fra til denne store bedrift, men man smilte kun ad mig og mente, at jeg da heller ikke var sagfører, hvad jeg ganske gik ind på. Nogle få år efter fik jeg – og hele den nærmeste slægt – indbydelse til købmand Møllers bryllup, men jeg var der ikke, allerede af den årsag at mine trange år på Brockdorff var i fuld gang, men derimod var min bror Fritz der, og han fortalte om slægtens forundring over denne dyre fest på hotellet med udstyr o.s.f., men han hørte da også den gamle etatsråd på Bramstrup sige: Åh skidt, han har såmænd gode råd. Og Caspar selv kom hjem og fortalte den grinagtige historie, at værten på hotellet mente, at han kunne nøjes med hans vin --- dette sprøjt! Og de gæster der var der den dag, var i hovedsagen dem han havde bedraget.

Så ramlede det snart efter sammen. Broderen på Kørup tømte straks sine lommer for at afværge politiets indblanding i anledning af forsømte boer og den slags. Dernæst tog man min mors sidste obligationer for at købe en livrente til en gammel søster, der havde betroet broderen, hvad hun skulle leve af. Min mor måtte se til. Røg Caspar Langkilde i bøtten, så var hendes datter med de mange børn brødløs. Der var intet valg, heller ingen hævnlyst. Da Langkilde fortalte sin hustru om ulykken, smed han sig på gulvet og bad om nåde og barmhjertighed, - og da han havde min mors kvittering i lommen, rejste han sig som den fortørnede mand, der havde en ødsel hustru at takke for sin ruin. Men før han nåede den dag, var jeg hos min søster, og med hendes billigelse gik jeg ind til ham på kontoret, ikke som den der ville kræve ham til regnskab, men som den der ville hjælpe ham, rigtig nok med de bare hænder. Jeg kom ind til ham med sorg i sindet og gråden i halsen. Jeg ville først og fremmest sige, at heller ikke jeg var befængt med had, men mennesket skabede sig, så jeg væmmedes ved at være i hans nærhed, jeg formår ikke engang at beskrive situationen. Jeg kunne kun gå tilbage til dagligstuen og sige: Langkilde er ganske umulig! – Så så jeg ham kun en gang til i Odense, da skilsmissen skulle fuldbyrdes, og den dag var han stor! Jeg kunne næste ikke engang kende ham, så pyntet, klippet og barberet var han. Han modtog mig endog med et "De", hvad jeg besvarede med et "Du" så bredt og velklingende, som jeg kunne få det over mine læber, - og føjede endda til at jeg aldrig havde forlangt broderskab af ham, men var for resten ganske uoplagt til nar-

[7] Formentlig den i Hillerslev sogn mellem Ringe og Faaborg. - Udg. anm.

agtigheder. Jeg kom ellers lige fra en sammenkomst med Kørupmanden, der havde den generende vane at trække i den mands frakkekrave han talte med. Der var en gang, fortalte man, at han beholdt en knap i hånden. Og denne metode anvendte han også på mig. Ved tidligere lejligheder tav jeg til hans uvane, men den dag var jeg ikke oplagt. Da jeg 2 gange forgæves havde anmodet ham om at skåne mine klæder, og han endda kom igen, så tog jeg frakken af og smed den hen til ham for at han kunne forlyste sig; jeg ønskede mig forskånet for hans uterligheder. Et lignende sammenstød havde den gamle etatsråd på Bramstrup med ham, men den gang lød det: ta' dine fingre til dig, Frærik, ellers smækker jeg fa'en henteme te' dig.

Så langt jeg ved besked, var forholdet mellem ægtefolkene i Frederiksborg godt, lige til ulykken blev opdaget. Jeg har i alle tilfælde aldrig fået andet indtryk eller hørt omtale. Jeg undrede mig endog over min søsters ord og færd, særlig når hun omtalte, at han var ophængt og plaget af folk. At hun senere blev led ved ham, var vel menneskeligt, når hun endda ønskede at blive i sit hjem. Men som sagt, da prokuratoren havde sin kvittering i lommen, så var han frelst. Nu drejede det sig kun om at proklamere for samfundet hvor skylden lå, og når han fik konen på porten, så kunne man jo da se, hvad der var i vejen.

Oprindelig var Langkilde ingen bedrager, men han var doven og ligegyldig, og pengene fristede ham. Han kastede ingenlunde med dem, men han havde jo en stor familie at forsørge, og han ville jo gerne ha' det godt. Hans brøde kunne man ikke strides om, han skrev selv mine forældres navne, når han havde brug for det! Og navnet Langkilde havde desuden i de tider samme klang, som når man tømmer en pengesæk hen over bordpladen. Slægten ejede jo hele Fyn og en part af Langelands Nørre Herred med!

Og så havde Langkilde en ven, conferensråd Carock. Han holdt festtalen ved Jørgen Møllers bryllup, en tale der var så overdådig spækket med 'samfundets højagtelse', 'kærlighed til hustru og børn' og så fremdeles, så prokuratoren nær var gået under bordet. Glædestårer strømmede ned over mangen en kind, og længe dirrede bægerklangen i rummet. Og da så min svoger stod afsløret til skindet, så hjalp Carock at frelse ham fra vanære, men så ham aldrig senere. Han kastede sit venskab over på min søster, støttede hende såvel direkte som indirekte, og det blev hans hjælp, der til den dag i dag skaffede hende et nogenlunde udkomme. Hun er nu 83 år[8] og henlever sine sidste år hos sin elskværdige svigersøn, herredsfoged Engelstoft i Roskilde. Min mor fik et tarveligt udkomme for de 2-3 år hun havde tilbage. Hun døde da hun var 80, og da lå prokurator Langkilde – mener jeg at huske – i sin grav. Vi andre fik sorgen og savnet og der med var så den historie ude. Og havde jeg fået en arv, så var den jo gået derude på Brockdorff.

[8] Brevet er altså skrevet i 1918, men før hendes død samme år. - Udg. anm.

hb ocv mag

99.4 Syberg Petersen, Rasmus
Syberg Petersen, Rasmus
Rasmus Syberg Petersen fortæller

2 378 864 0

ODENSE CENTRALBIBLIOTEK
3495620750